Jan Amos Komenský

Stručná historie církve slovanské

[do konce 15. stol.]

1. Stojí za úvahu, zbožný čtenáři, známá slova nesmrtelného ženicha Krista, pronesená jakoby s obdivem o jeho nevěstě církvi: Která je to, jež vstává jako DENICE? krásná jako LUNA? čistá jako SLUNCE? hrozná jako VOJSKO V BITEVNÍM ŠIKU? (Píseň písní, 6, 9.) Tato slova, ať je chápeme po částech nebo jako celek, přinášejí velmi pěkné náznaky.
2. Chápeme-li je po částech o církvi obecné, dělící se v církve zvláštní, tu je zřejmo, že můžeme a máme rozlišovati a viděti církve tak, jak se jeví v očích božích a v pravdivé skutečnosti. To jest, že jedny jsou nové, teprve povstávající, jichž světlo se podobá denici; jiné jsou již pokročilejší, nabývající na své záři jako luna; jiné pak se radují jako slunce v plném světle víry, lásky a naděje ve věčné milosrdenství; konečně jiné - mimo vnitřní jas doma - šíří od sebe na venek postrach jako vojsko dobře sestavené, nahánějící nepřátelům strachu už pouhým svým bitevním šikem a praporci.
3. Chápeme-li ta slova jako celek o celé jediné církvi obecné (jako Kristus praví v předešlém verši: jediná jest má holubice, má upřímná), pak nebude pochybnosti, že se tím naznačují rozličné doby a stupně církve. Neboť světlo nově povstávající církve (za dob apoštolských) bylo opravdu jako denice, poněvadž se v něm radovali věrní hlavně nad tím, že noc pominula, den se přiblížil a že již je čas, probuditi se ze sna (Řím 13, 11, 12, 2. Petr. 1, 19). Tehdy totiž nebyla theologie tak vypěstovaná jako později, ani znalost tajemství víry nebyla tak jasná a přesná, jako se stalo potom, když blouznivé vidiny kacířů vycvičily moudrost církve. Stačilo jim odvrhovati skutky temnot, oblékati se ve zbroj světla a choditi poctivě jakožto ve dne (Řím 13, 13), jak ukazuje tehdejší jejich zvlášt vroucí zbožnost, dokázaná mučednictvím.
4. Následovala doba luny, přibývání a ubývání světla za doby kacířů; s těmi zápasila církev se střídavým zdarem; jednou nabývala převahu pravda nad bludy, jindy bludy nad pravdou; na konec vytrpěla církev i zatmění pod Antikristem.
5. Ale vrátilo se jí (darem božím a dobrodiním reformace) ztracené světlo i s novým přírůstkem, aby podle daného slibu (Iz. 30, 26) světlo luny bylo jako světlo sluneční; neboť pravda byla od nejhlubších základů prozkoumána lépe, než se kdy stalo za předešlých časů.
6. Ale poněvadž i slunce tohoto našeho nebe se může zatměti a také se zatmívá, Eccles. 17, 30 (ačkoli nic není jasnějšího nad ně), a poněvadž z dopuštění božího i obnovená církev znovu strádá temnotami, ejhle, dobrota a moudrost nebeského ženicha dává naději, že přijde čas, kdy se konečně stane církev svým nepřátelům hroznou. Naznačuje také, jakým způsobem se to stane; jestliže totiž církev zanechá roztržek, sjednotí-li se konečně v sobě ze všech stran a spojí-li se pouty řádu tak, aby byla nepřátelům neproniknutelná jako dobře zřízený bitevní šik, ale sama aby pronikala, rozptylovala a hubila kterékoli šiky proti sobě postavené.
7. A to je právě to, nač dává důraz apoštol v listě k Efeským a co požaduje od vyspělé církve, když praví: usilujlce zachovávati JEDNOTU ducha ve svazku pokoje atd.; a potom: Vstoupiv na výsost dal lidem dary; některé jako apoštoly, jiné pak za proroky, jiné za evangelisty, jiné za pastýře a učitele pro spořádání svatých k duchu služebnosti, pro vzdělání těla Kristova, A® BYCHOM VŠICHNI DOSPĚLI V JEDNOTU VÍRY a v poznání Syna božího, V MUŽE DOSPĚLÉHO V MÍRU PLNÉ POSTAVY KRISTOVY; abychom již nebyli více DĚTI, zmítající se a točící se v každém větru

učení, v zchytralostech lidských atd., nýbrž upřímně se majíce v lásce dospívejme jistě v toho, kterýž jest hlava, totiž v Krista; z něhož CELÉ TĚLO SOULADNĚ SCELENÉ a spojené po všech daných kloubech, silou uvnitř působící béře přírůstek přiměřený tělu podle míry jednoho každého údu, k vybudování svému v lásce (Ef. 4, 3).

8. Očekávajíce tento stav od dobrotivosti boží, proč bychom nezkoumali přesným postupem podstatu oné jednoty a řádu, v nichž je uložena tak veliká síla k blahu církve? A proč bychom si jedni od druhých nevypůjčovali podíl a přírůstky jak na světle, tak na řádu? Zbožné a chvalitebné jest, abychom ani zde nebyli shledáni liknavými.
9. Když se mi naskytly příležitosti, vydati na světlo v novém vydání ŘÁD CÍRKVE BRATŘÍ ČESKÝCH, zdá se mi účelné, ukázati názorně na příkladě právě této církve, po jakých stupních vodívá čili jakými stupni zdokonaluje Bůh své věrné. Kdokoli ze zbožných to bude čísti, najde snadno příležitosti, uvažovati také stran sebe a své církve o podivuhodných cestách božské prozřetelnosti.
10. Všechno krásně koná Bůh, jednokaždé ve svém čase, praví Šalamoun (Kaz. 3, 11); naznačuje tím, že všechna díla boží postupují jakýmsi řádem a stupňovitě, od menšího k většímu. Na to zajisté ukazuje dílo stvoření, dílo vykoupení, dílo posvěcení a celý postup božské prozřetelnosti ve veškerenstvu; hlavně však - což si nyní béřeme za hlavní předmět své úvahy - její podivuhodná dovednost, rozšiřovati stany církve vždy k větší velikosti nebo slávě.
11. Zajisté mohl syn boží, když vstoupil na svět v lidském těle a naplnil tajemství vykoupení, uvésti své evangelium ve známost celého světa sám o sobě. Ale nezalíbilo se mu tak; nýbrž určil jistý počet mužů, apoštolů, aby šli do světa a zvěstovali národům tyto poklady božské milosti; a pak aby odkázali tento svůj úřad jiným, svým nástupcům; a ti zase jiným, až do skonání světa (Mat. 28, 20 Tit. 1, 5).
12. Bylo sice světlo evangelia již samými apoštoly rozšířeno po celém světě až do končin Země (jak praví Písmo a svědčí dějiny); přece však se toto světlo v několika prvních stoletích mohlo jeviti spíše jako pouhé jiskry, zasahující jen některé (osoby a rodiny), než jako plné světlo národů. Teprve ve čtvrtém století (za časů Konstantina Velikého) začaly celé národy se obraceti, opouštěti pohanství a otevřeně vyznávati křesťanství. A to nejdříve zase jen v říši římské, potom teprv také jinde, už s nepřetržitým stupňováním po celých dvanáct století, když národ za národem přijímal jméno křesťanské po Evropě, Asii, Africe a Americe.
13. Toto postupné dílo božské prozřetelnosti se zvlášť zřetelně objevilo a dá se pozorovati také v zakládání církví u národů slovanských (které obývají široko daleko východní končiny evropské); u nich bylo símě evangelia zaseto již za časů apoštolských, ale teprue o osm století později dospělo k plné žni a postupně se po nich rozšířilo, časem do šířky, časem do hloubky; při tom se občas objevovalo také ubývání, skvrny, blednutí a zatmění (jak se i u měsíce děje). Všechno stručně doložím, aby to sloužilo jako příležitost, i nyní ještě pokračovati k lepšímu a přestati na něčem nejlepším.
14. ®e setbu vykonali u těchto národů sami apoštolé, toho svědkem máme apoštola pohanů; ten píše v listě k Římanům (15, 19), že od Jerusalema kol dokola naplnil všechno evangeliem Kristovým až k Zemi illyrské; Timotheovi pak vypravuje, že Krescens odešel do Galacie, Titus do Dalmacie (2. Tim. 4., 10). Illyrové však, stejně jako Dalmaté, jsou částí slovanských národů až do dnešního dne. A že ta první setba nebyla bez plodů, toho máme doklad ten, že Jeronym, narozený v illyrském městě Stridonu, přeložil knihy božích Pisem do své mateřská řeči, aby pomáhal ve svém národě vzrůstu víry. A tak mezi evropskými národy první to byli Slované, jimž byly svěřeny výroky boží v jejich mateřštině. Tímto překladem se ty kmeny až dosud honosí a neužívají jiného, ačkoli se mluva národů již změnila, takže lid nerozumí té

staré řeči úplně. Proto jejich kněží (Rusové a Moskvané) pěstují onen starý jazyk tak školsky, jako my latinu.

15. ®e se církve u těch národů hodně rozmnožily, lze souditi podle šesté synody konstantinopolské, konané léta Páně 680; tam je zachována o Slovanech znamenitá zmínka tohoto znění: naše služebné shromáždění celého koncilu dychtilo pomáhati všem; kdyby jen část rozuměla, co se projednává, aby druhé části to nezůstalo tajno! Zejména proto, poněvadž víme, že uprostřad pohanů, jak Langobardů tak Slovanů, je velmi mnoho našich spolusluzebníků, kteří neřestávají horlivě se o to starati atd. Z toho je zároveň patrno, že Slované, pokud tehdy byli křesťany, měli v ošklivosti ctění obrazů; vždyť se zdráhali přistoupiti k onomu synodu, poněvadž byl pro obrazy!
16. Teprve v druhém století na to otevřel Bůh bránu evangelia všem národům slovanským, a to za takovéto příležitosti: Bulhaři, národ slovanský, znepokojovali dlouhotrvajícími válkami sousední říši cařihradskou, až nakonec s nimi roku 845 uzavřel mír císař Michail III., vrátiv sestru bulharského krále, kterou předtím Řekové zajali ve válce. Tato poznala v zajetí učení křesťanské a proto přemluvila svého bratra, aby opustil pohanství a stal se křesťanem; jeho příkladem se řídili i poddaní a přijali tutéž víru. Tak se stali Bulhaři mezi slovanskými národy prvotinami pro Krista; brzy následovali jiní národové téhož jazyka v týchž končinách (mezi Dunajem, Řeckem a Italií), totiž Morsané, Rasčané, Srbové, Bosňané, Chorvaté atd. Toto přeslavné dílo konali Cyril a Metoděj (biskupové řečtí, ale znalí také jazyka slovanského). Tito pronikli kolem roku 861 až na Moravu (kterou tehdy Němci nazývali Markomanskem) a také tam získali pro Krista jejich krále Svatopluka a zakrátko nato českého knížete Bořivoje. Odtud potom lesk evangelia pronikl až do Polska, a to léta Páně 965, sedmdesátého prvého roku po obrácení Čechů, stoctvrtého po obrácení Moravanů, stého dvacátého po obrácení Bulharů. Rusové pak a Moskvané (i to národové slovanští) přestoupili také hromadně ke křesťanství (r. 980), když sestra císaře Basilia Anna byla dána za manželku Vladimírovi, knížeti kyjevskému.
17. Odtud je zřejmo, že ošechny ty národy byly obráceny přičiněním církve východní a že byly uvedeny v křesťanství podle způsobu řeckého; také národ český. Ale papež již tehdy ukládal o církve celého světa a nepřestal číhati na příležitosti, jak by je přivedl pod svou pravomoc. Jaké ty příležitosti byly, musím krátce připomenouti, prozatím alespoň pokud se týká Čechů.
18. Počátky spásy Čech nelibě nesa nepřítel spásy, satan, nalíčil své hybné síly. Jejich působením byla dohnána k zuřivosti část velmožů i lidu, dosud tvrdošíjně lnoucí k pohanství; proto nejdříve zahnali do vyhnanství samého Bořivoje; potom, když byl mučednictvím a odstraněn Václav se svou bábou Ludmilou, dosadili na jeho místo Boleslava, dosud zajatého ještě pohanskými pověrami. Od něho byli mnozí z velmožů, kněží však všichni buď pobiti nebo zajati nebo se rozptýlili do sousedních krajů německých, byvše vypuzeni do vyhnanství; až zakročil vojskem císař Otto a zkrotiv řádění donutil r. 940 Boleslava obnoviti chrámy, povolati zpět vyhnance a odevzdati své syny na vychování ve svatých pravdách křesťanských. Tak se dostali Čechové po prvé v moc císaře římského, a brzy padli také v osidla biskupa římského při nové příležitosti, a to této:
19. Boleslav Pobožný (syn Boleslava Ukrutného) velmi dychtil po rozšiřování náboženství křesťanského; proto zakládal v Praze biskupství a hledal pastýře pro nové slabé stádo, nějakého velmi zkušeného muže. Byl tedy doporučen a také zvolen Sas Dětmar, kanovník nedávno založeného arcibiskupství mohučského. Když bylo třeba nastoliti jej, povolali k tomu arcibiskupa mohučského. Ten, dávaje předpisy novému biskupu nového lidu, ukládal (z rozkazu papežova) také liturgii římskou jazykem latinským. Tím byli Čechové nemile dotčeni; nechtějíce snášeti, aby bohoslužby byy

konány neznámým jazykem, viděli se roku 977 nuceni, vyžadovati si skrze posly (Bolehosta, Myslibora a j.) užívání navyklého domácího jazyka bohoslužebného, a měli úspěch. Ale po uplynutí jediného století chtěl jim jej vyrvati Řehoř VII., řečený Hildebrand, poslav r. 1097 zakazující edikt Vratislavovi, knížeti českému. Tento edikt stojí doslovně v Historii o těžkých prntivenstvích církve české, kapitola 5. Od té doby měla církev česká s římskou neustálý zápas; římská stále nasazovala české jho svých pověr, česká je stále setřásala až po tento náš neštastný věk, kdy podlehla. Nebude od místa, vyložiti to stručně, alespoň v hlavních bodech.

20. O celé století později, když papež Celestin vnucoval skrze poselství také Čechům kněžský celibát, jinde již nařízený, tu by byl málem býval ukamenován od kněží a prelátů pražských jeho legát (kardinál Petr a Lata Via), jak o tom svědčí k roku 1197 papežský spisovatel Hájek.
21. Po dalším století začali církvím vnucovati domněnku o přepodstatnění spolu s rouhavým přijímáním večeře Páně pod jednou způsobou. V Čechách však nikoli před rokem 1361, když Karel IV., český král (a zároveň císař římský) po změně biskupství v arcibiskupství a po založení university v Praze povolal mistry a doktory z Německa, z Francie a z Italie. Ti totiž začali mocně uplatňovati zvyk jinde přijatý, přijímati pod jednou; ale Čechové tu novotu opět nesli těžce a rázně se jí stavěli na odpor.
22. Horlivější nad ostatní byl v té věci muž vznešeného původu, Jan Milič, kanovník pražský, kazatel při hradní kathedrále; hřímal prudce (spolu s druhem svým Konrádem Štěknou) proti tolika zlořádům, vtírajícím se přes jasné slovo boží. Dozvěděv se o tom papež Řehoř XI. poslal bulu, kterou byl Milič se svými posluchači postižen klatbou a odevzdával se k potrestání novému arcibiskupovi (Arnoštu z Pardubic). Ten tedy uvrhl Miliče do žaláře, ale ze strachu před lidem jej propustil a poručil mu jíti do vyhnanství roku 1366.
23. Za nástupce byl mu dán Matěj z Janova, Pražský, zpovědník Karla IV. Ale ten se nijak nedal odstrašiti osudem svého předchůdce, nýbrž dále velmi srdnatě rastával přijímání pod obojí a horlivě radil císaři, aby byl svolán koncil (k odstranění tolika vtírajících se zlořádů). Ale když císař začal o tom jednati s papežem, rozhněval se papež a naléhal na zkrocení opovážlivých kacířů tak velice, že se Karel dal omámiti důstojenstvím papežovým a poslal svého zpovědníka do vyhnanství, ačkoli jej miloval. Ten se sice později vrátil, ale ztrávil zbytek svého života v soukromí až do xoku 1394, kdy zemřel. Již blízek smrti řekl prý svým přátelům na útěchu: Nyní nabyla proti nám převahy zloba nepřátel pravdy, ale nebude tomu tak navždycky. Neboť povstane lid nepatrný bez meče a bez moci, jehož překonati nebudou moci.
24. Nebude nevhodno připomenouti, že Čechy pobízel nejen duch zevnitř působící, nýbrž i zbožní mužové odjinud, kteří viděli ohavnost zpuštění; míním muže z university pařížské a oxfordské, kam Čechové chodili na studie a přinášeli jiskry čistější pravdy; zejména však Jana Wiklefa. Připojuji sem jeho list (psaný v posledním roce jeho života, 1387) Janu Husovi, tenkrát jinochu, který jsem našel v některých dosud zachovaných starožitnostech:

Spasení, a dá-li se ještě něco sladšího mysliti v Ježíši Kristu!

Drazí bratří v Pánu, které já miluji v pravdě, a nejen já, nýbrž i všichni, kteříž poznali pravdul Tu pravdu, která zůstává v nás a bude s námi až na věky skrze milost boží. Velmi jsem se potěšil, když od Vás přicházeli bratří a vydávali svědectví vaší pravdě, že i vy v pravdě chodíte. Slyšel jsem, bratře, jak vás zarmucuje Antikrist, uváděje mnoho rozličných soužení na Kristovy věrné. A není divu, že se takové věci dějí u vás, když už skoro po celém světě zákon Kristův trpí utiskováním od protivníků, a

onen veliký, ryšavý a mnohohlavý drak, o němž mluví Jan ve Zjevení, vypustil ze svých úst po ženě velikou řeku, aby ji zachvátila. Ale nejvěrnější Hospodin jistě vyrve nevěstu sobě věrnou. Posilněme se tedy v Pánu Bohu svém a v jeho nesmírné dobrotě, věříce pevně, že nedopustí, aby jeho milí zemdleli v dobrém předsevzetí, jen budeme-li jej milovati celým srdcem (jak jsme povinni). Neboť protivenství by nenabývalo vrchu, kdyby nenabývala vrchu nepravost. Tedy žádné sklíčení neb utiskování pro Krista nás nesmí zlomiti; vždyť víme, že Hospodin trestá ty, kterékoli pčijme za své syny. Neboť podle vůle otce milosrdenství máme býti vyzkoušeni protivenstvím již v tomto životě, aby nás šetřil později; přeje si totiž nejvyšší umělec, aby zlato, které vybral, bylo pročištěno ohněm již zde, by je později mohl uložiti do svého nejčistšího věčného pokladu. Vidíme, že čas, který máme na tomto světě, je krátký a pomíjející; ale život, který očekáváme pro budoucno, je blažený a věčný. Pracujme tedy, pokud máme čas, abychom byli nalezeni hodni, vejíti v onen pokoj. Co jiného vidíme, prosím, v tomto životě, než bolesti, úzkosti, omrzelost a - což se musí věřících dotýkati nejvíce - pohrdání a šlapání zákona Božího! Snažme se tedy, co nejvíce můžeme, uchopiti ony statky trvalé a věčné, odpírajíce svým smyslům statky pomíjející a prchavé. Ohlížejme se na způsob života otců dřívějšího věku, vizme svaté obojího Zákona, jak ti snášeli na tomto moři zmítání a protivenství, věznění a pouta; byli kamenováni a mučeni a zmírali sťati mečem. Chodili v kožích ovčích a kozelčích atd., jak podrobně uvádí epištola k ®idům. Všichni kráčeli úzkou cestou ve šlépějích Kristových, jenž řekl: Kde jsem já, také služebník můj bude. My tedy, majíce kolem sebe tak veliký oblak svědectví dávných světců, odvrhněme, pokud je na nás, každé břímě i hřích nás obkličující, a v trpělivosti spěchejme k boji nám uloženému, patříce na původce a dovršitele naší víry; Ježíše, který místo radosti sobě určené ztrpěl kříž, neleknuv se zahanbení. Uvažujme, jaký je ten, který strpěl od hříšníků tak velké odmlouvání proti sobě, abychom neochabovali klesajíce na mysli. Ale ze srdce prosme o pomoc Hospodina a mužně bojujme proti jeho protivníku Antikristovi. Milujme jeho zákon z plné duše a nebudme dělníky lstivými, nýbrž ve všech věcech, pokud dá Bůh, vedme sobě odhodlaně a budme v boží věci horliví, v naději na odměnu věčnou.

Ty tedy, Huse, velini milovaný bratře v Kristu, neznámý mně sice podle tváře, známý však ve víře a lásce (neboť ani hranice okrsku světa nemohou odtrhnouti ty, které spojuje láska Kristova), posilni se v milosti, která je tobě dána. Bojuj jako dobrý voják Ježíše Krista, slovem i skutkem; a které můžeš, zavolej zpět na cestu pravdy; neboť ani pro bludné a klamné dekrety ani pro bludy Antikristovy nesmí se zadržovati v mlčení pravda evangelia. Raději podlamuj zchytralost Satanovu a tím posiluj a zpevňuj údy Kristovy. Neboť s vůlí Páně brzo najde Antikrist svůj konec. Já se velmi raduji z toho, že ve vašem království i jinde posílil Bůh srdce některých tak, že pro boží slovo s radostí snášejí žalář, vyhnanství i smrt. Nemám, co bych ještě více psal; vyznávám se však, jak velmi rád bych posílil v té lásce k božímu zákonu tebe i vás všechny milovníky zákona Kristova. Proto je pozdravuji z hloubi srdce svého, zejména tvého druha v evangeliu Kristově, a prosím, abyste se modlili za mne i za celou církev Kristovu. Bůh pokoje, který vzkřísil z mrtvých pro krev věčné smlouvy velikého pastýře ovcí, pána našeho Ježíše Krista, nechť uzpůsobí vás ve vsem dobrém, abyste konali jeho vůli; necht učiní na vás, co je libé před tváří jeho, skrze Krista, jemuž sláva na věky věků, amen!

25. Tedy Hus, stav se profesorem na universitě a potom (roku 1400) kazatelem universitní kaple Betlémské, odhodlal se podniknouti útok na ony ohavnosti, bezuzdně již pronikající, a otevřeně vytasiti meč slova božího, za velké pochvaly lidu nejen v

Praze, nýbrž i po celém království; zejména když téhož roku mistr Jeronym Pražský, vrátiv se z Anglie, přinesl s sebou knihy Wiklefovy a podvracel bludy se stejnou otevřeností ve škole, jako Hus v kostele. Těmto zbožným snahám, očistiti církev od nánosu pověr, stavěli se vší mocí na odpor cizí členové university (mající převahu počtem osob i počtem hlasů) a odsuzovali články Wiklefovy. Proto Češi zahájili s těmito bojovníky papežovými spor o přednost hlasů, dovozujíce, že patří jim jako domácím a nikoli jiným jako cizím. Rozhodování o tom bylo vzneseno na krále Václava (syna Karlova) a ten se vyslovil na prospěch Čechů; tu se Němci rozhněvali a v celých zástupech vyšli z Prahy (při kteréžto příležitosti byla založena universita lipská a erfurtská) a Čechové si hlasováním zvolili roku 1409 mistra Husa rektorem.

26. Mnichové, byvše opuštěni králem i universitou, popudí arcibiskupa a dosáhnou toho, že (16. července roku 1410) byly články Wiklefovy znovu odsouzeny a jeho knihy určeny k spálení. Tuto potupu pomstili členové university jinou potupou. Následujícího roku (1411) dával totiž papež Jan troubiti na poplach proti králi neapolskému a rozdílel odpustky těm, kteří se chopí zbraně pro církev: Některý z těchto kramářů se dostal do Prahy a mniši hlásali toto křižácké tažení s kazatelen. Tu však nejen několik zbožných mužů z lidu se postavilo veřejně proti nim, nýbrž den nato i mistr Hus vyhlásil these prnti pověře odpustků a veřejně ukázal jejich nicotnost. Ale když onen kramář nicméně pokračoval, oboří se na něho zástup studentů a vyrvou mu buly; kohosi ze svého středu obléknou do šatu nevěstek, posadí jej na káru, ozdobí mu prsa bulami, vozí jej kolkolem a pokřikují na něho, zatím co nevěstka lákala k sobě nejlichotivějšími slovy a posunky dav kolem shluklý a udílela požehnání. Konečně spálí uprostřed náměstí všechny buly s mnoha papežskými a prelátskými listy.
27. Tím vším je popuzen papež a obešle Husa do Říma. Když se Hus nedostavoval (jsa od toho zrazován v universitou i předními muži), tu papež (Jan XXIII.) vydá interdikt, že se nesmí v Praze sloužiti mše (pro přítomnost zatvrzelého rouhače Husa). Hus vida, že úřední osoby zuří a lid že se rozštěpuje v nepřátelské strany, dobrovolně odejde z Prahy a učí slovu božímu po městečkách až do doby, kdy je povolán do Kostnice (vydat počet ze svého učení), opatřen jsa císařovým průvodním listem. Jak jej tam přijal sněm římského shromáždění, věděí dějiny; že totiž Hus byl upálen 6. července 1415, Jeronym pak 30. května 1416 atd. Viz martyrologie.
28. Husova díla byla později vydána v Norimberku latinsky ve foliovém formátu. Ale kromě toho je vydal Otto Brunsfels v kvartovém formátu (s věnováním znějícím p. Lutherovi), získav ještě některé jiné rukopisy. Jsou to:
    1. O pitvání Antikrista, jedna kniha.
    2. O tajemstvích Antikristovy nepravosti.
    3. O zjeveních Kristových a Antikristových.
    4. O vymýcení sekt a nálezků lidských.
    5. O jednotě církve a o vyhýbání rozkolu.
    6. O evangelické dokonalosti.
    7. O zhoubnosti lidských nálezků.
    8. O království lidu, životu a mravech Antikristových.
    9. Některé jiné zlomky, jako
        1. ®e se máme při disputaci vyhýbati hádce.
        2. ®e apoštolové pracovali vlastníma rukama, jsouce spokojeni velmi málem.
        3. Co znamená, odbočiti od víry.
        4. Výklad místa 1. Mojž. 49: Budeť Dan jako had atd.
        5. O ohavnosti spuštění.

6. O tajemství Josefa a Faraona.
7. O srovnávání špatných žen s Antikristem.

Jsou také spisy v jazyce českém, jichž není v latině; na příklad Postila na nedělní evangelia, plná vzletu a horlení proti všelikým zkaženostem v křesťanském lidu atd.

29. Čeští a moravští páni nesli s nevolí papežovu drsnost v nakládání se svými učiteli (proti danému slovu) a proto jménem celé obce sepíší ke koncilu stížný list (ověšený kolem dokola pečetěmi a opatřený vlastnoručnimi podpisy), že byl nespravedlivě odsouzen jejich pastýř, muž nevinný, zbožný, svatý a věrný učitel pravdy. Dáno bylo v Praze 21. září 1416 (mám věrohodné svědky, že originál tohoto dopisu se až dosud chová v knihovně aberdýnské university). Sbor jim neodpověděl, ale dopsal jiným mužům, o nichž věděli, že jsou dosud omámeni římskými pověrami a že mají vynikající postavení (zejména Janovi z Michalovic, Aleši Škopkovi z Dubé, Albrechtovi z Koldic atd.); prosili je a zapřísahali, aby měli církev katolickou na starosti a aby pomáhali v potlačování kacířství vyslanci koncilu, biskupovi Janu Litomyšlskému. Dáno bylo v Kostnici 22. března 1417.
30. Když byli Čechové takto koncilem rozdvojeni a proti sobě vyzbrojeni, den ode dne se víc a více přiostřovaly spory, hádky a nenávisti. Duchovní vyhlašovali s kazatelen proti Husitům vyloučení z církve a svolávali na ně kletby; také jim činili protivenství, odnímajíce násilím kostely, kdekoli jen mohli. Ta věc vyvolala 30. července 1419 v Praze takovou bouři, že pozdvižený lid sházel dolů s oken radnice dvanáct staroměstských konšelů i s rychtářem a chytali je na hroty oštěpů.
31. Brzy nato zemřel král Václav bez dědice a království obdržel jeho bratr Zikmund (král uherský a římský); ten prostřednictvím poslů (sám nepřišel, leč až potom s vojskem) dával rozličná nařízení, která směřovala k zmenšování svobody svědomí. Tím se stalo, že si Husité (již pod tím jménem známí) zvolili za hlavu Jana z Trocnova (urozeného rodem, vychovaného na královském dvoře a zběhlého ve válce; poněvadž ztratil oko, byl zván ®ižka, to jest jednooký). Jak je z dějin známo, vykonal věci budící úžas. On pak, rozbiv se svým lidem tábor na jakési skalnaté hoře, ležící deset mil od Prahy, rozkázal ji ohraditi zdí a založiti město tak, že by se dalo hájiti i zbraní, bude-li toho třeba (a také bylo); nazvali je Tábor (to jest vojenské ležení).
32. Nový papež, zvolený koncilem kostnickým (Martin V.), poslal sice Čechům (r. 1418) lichotný list a zval je, aby se zřekli wiklefských a husitských bludů; přesto však později (r. 1420), vyhlásiv proti nim klatbu, povolával a podněcoval do zbraně proti nim císaře, krále, knížata, vévody, markrabí, hrabata, pány, hejtmany, města i obce, a prosil je pro rány Kristovy a pro vlastní spásu každého, aby na ně spojenými silami udeřili a dokonale vyhladili ten svatokrádežný a zlořečený národ.
33. Tímto podněcováním dal se rozpáliti císař Zikmund a propůjčil se s celým Německem i sousedními královstvími za sluhu Antikristova tyranství; brzy nato ještě téhož roku vtrhl s vojskem do Čech a hubil je válkami nepřetržitě celých třináct let. A tyto války slují husitské; o nich napsal Aeneas Sylvius (později jako papež nazvaný Pius II.), že se jim potomci budou více diviti než věřiti, poněvadž je druhá strana vedla naprosto bez úspěchu, kdežto ®ižka, vojevůdce český, a jeho nástupníci vždycky vítězili.
34. Ale i uvnitř byly poměry Čxchů velmi zmatené, poněvadž někteří stáli při císaři a při papeži, kdežto druzí hájili kalich; tím se prudce rozvášnili a vraždili se navzájem s hroznou nelidskostí. Nejvíce zuřili papeženci proti mužům, kteří nad jiné horlili proti pověrám, jak se vypravuje v Historii o těžkých protivenstvích v kapitole desáté a následujících, kde se uvádějí rozličné příklady mučednictví.

35. Byli tedy Češi mezi sebou postiženi rozkolem; většina z nich se kazila a pomáhala pronásledovati pravověrné. Měli sice všichni v sobě touhu válčiti proti Antikristovi podle vzoru mistra Husi, ale od jeho smrti postrádali nějakého vynikajícího, opatrného a srdnatého muže, který by udržoval pobouřený lid v nějakém pevném řádu; tím se stalo, že se rozešli v protivné strany a vyvolávali mezi sebou prudké sváry. Valný dav (jak mezi lidem tak i kněžstvem) hleděl si jen kalicha (odtud byli zváni kališníci), kdežto ostatní články mistra Husa klidně zanedbávali. Ale Táborští (mezi nimiž vynikal Václav Koranda a Mikuláš Biskupec, muži znamenití, a několik jiných) začali usilovati o jednoduchost a čistotu ve všech článcích i v obřadech. Kališnlci hlásali, že nesluší odstupovati od řádů církevních ve všech věcech, Táborští hlásali, že nelze trpěti žádných pověr.
36. Přiměšovali se také někteří zakuklenci, kteří ve snaze, pomáhati věci papežově a císařově, rozdmychovali vzájemné spory a rozněcovali v lidu nenávist proti stoupencům čistého učení, přikládajíce jim nenáviděné jméno pikarti. Pikarty byli zváni Valdenští, kteří se před těmi časy usadili v Rakousích, byvše vypuzeni z Francie, a byli rozhlášeni jako nejohavnější kacíři. Našli se také lidé, kteří omámili ®ižku, hlavu Táborských, že se přidal ke kališníkům a pronásledoval ohněm a mečem pikarty stejně jako papežence. Tak bylo všechno všudy plno zmatků.
37. Nebylo by jistě divu, kdyby je byla papežská strana při jejich tehdejší nesvornosti úplně vyhladila. Ale obdivuhodná je dobrotivost boží, která umí ovládati pošetilost lidskou tak moudře, že ani nepřátelé ani přátelé namají o sobě nějakého důvodu k chloubě. Nebot kolikrátkoli se Češi doma svářili a císař je s vojsky ohrožoval, tolikrát uzavřeli mezi sebou mír a společnou zbraní uhájili společnou věc. Při tom měli vedení hlavně ®ižka a Prokop, hlava Táborských, a Bůh popřával obdivuhodný zdar a vítězství.
38. Jakmile tedy císař s papežem poznali, že zbraní se nedá docíliti nic, obrátili se ke lsti a svolali (roku 1432) znovu koncil do Basileje. Velmi vlídně pozvali Čechy k přátelskému narovnání sporů, slibujíce jim záruku veřejné bezpečnosti, jakou jen budou chtíti. Byli tedy posláni ke koncilu vyslanci. Mezi nimi měl přední místo Jan Rokycana pražský a Mikuláš Biskupec táborský, kněží; ze světských pánů pak Prokop Holý, hlaaa Táborských, Vilém Kostka, pán z Postupic, a j. Byli tam vlídně přijati, a byvše otázáni na své požadavky, přednesli čtyři artikuly, žádajíce, aby jim byly povoleny, jinak že jich budou brániti. Byly pak ty artikuly vyjádřeny takto:
    1. Aby užívání kalicha bylo obecnému lidu navrácano a aby se všechny služby boží konaly mateřským jazykem.
    2. Aby kněží po světsku nepanovali.
    3. Aby slovo boží bylo svobodně hlásáno.
    4. Aby zjevní hříchové byli veřejně trestáni.

    Papežský legát se tázal, zdali toho nemají více; neboť prý se vypráví, jako by věřili, že mnišské řehole pocházejí od ďábla. Odpověděl Prokop: Odkud tedy může pocházeti, co nebylo ustanoveno ani od patriarchů neb proroků, ani od Krista a apoštolů? Atd.

39. Pak byli s obou stran jmenováni zástupci, aby disputovali o předložených článcích; a disputovalo se celých padesát dní. Když při tom Čechové nemohli býti přemoženi, došlo k přátelskému porovnání, a (poněvadž Rokycana byl zmámen nadějí na hodnost arcibiskupskou a ostatní zástupce mámil) bylo všechno dojednáno tak, že Čechům byly artykule povoleny, ale Češi slíbili vrátit se k poslušnosti stolice římské a zachovávati její řády. Této dohodě dali jméno KOMPAKTÁTA; a od koncilu i od císaře byli posláni do Čech legáti, aby vyhlásili, že Čechové jsou přijati do lůna církve

a považováni za milé syny. V Čechách byl svolán sněm a Rokycana na něm honosně vykládal, jak dosáhli podle přání všeho toho, zač bojovali a tolik krve prolili a království do takové pustoty dospělo; daleko jinak mluvil o papeži a císaři než kdysi, když je nazýval nevěstkou a šelmou apokalyptickou.

40. Líto bylo velmi mnohým, hlavně však horlivým Táborským, že se takto ustupuje od šlépějí Husových a že se zahajuje návrat do tábora Antikristova. Ozývali se proti tomu, jak jen mohli, a znovu došlo k válce. Táboři v ní podlehli a celá jejich válečná síla se úplně zhroutila, takže se později hájili jen mečem slova a trpělivostí. Stalo se roku 1434.
41. Roku 1435 byl na obecném sněmu za arcibiskupa slavnostně zrrolen Rokycana. Ten však těžce nesl, že císař činí překážky jeho slavnostnímu posvěcení a že jej klamou; proto začal se svou stranou znovu útočiti jak proti císařské nespravedlnosti, tak proti papežskému panování; konečně ze strachu před císařem odstranil se z Prahy asi na tři léta. Zemřel totiž krátce nato Zikmund a do dvou let i jeho nástupce Albrecht, zanechav pohrobka Ladislava, který byl vychováván u císaře Fridricha.
42. Tu v době mezivládí a ještě mnohem více, když po smrti Ladislavově nastoupil Jiří Poděbradský (kterého měl Rokycana zcela v hrsti); počal se vrchovatě plniti výrok prorokův: Manasses Efraima bude zžírati a Efraim Manassa; ale oba budou proti Judovi. Neboť papež řádil proti Jiřímu a kališníkům interdikty, odsudky a klatbami, a ti zase neméně čile bouřili proti papeži a mnichům; ale pravověrní byli utiskováni s obou stran, až zbytky Táborských byly potřeny lstí i mocí.
43. Neboť Rokycana je k sobě vábil velmi lichotně (osobně i skrze jiné) a stavěl se, jako by byl ještě stále hotov ustoupiti, dokáží-li, že na jejich straně je čistší pravda; nechce prý stavěti za rozhodčího v této při sebe sama nebo někoho ze své strany; nýbrž prý svoluje, aby ji vyšetřili a rozhodli stavové na obecném sněmu. Táborští přivolili a spoléhajíce na svou dobrou věc dostavili se na sněm. Tam po mnohém rokování byli zvoleni rozhodčí, aby vynesli konečný nález, který by byl potvrzen schválením sněmu tak, aby se žádná strana nesměla dále odvolávati, nýbrž aby byla povinna, hned se připojiti k druhé. Když se rozhodčí vyslovili pro Rokycanu (neboť tak to bylo dohodnuto), pochopili dohrnmyslní a prostl Táborští, že byli obelstěni; ale neodvažovali se činiti nic proti smlouvě a slíbili, že se srovnají v obřadech. Ale když se vrátili domů a nechtělo se jim opravovati církev (čili znovu ji ponořovati v pověry), tu zakročil s vojskem místokrál Jiří, sevřel město obležením a donutil měšťany, aby se vzdali a vydali své kněží v jeho moc. Ty pak vydal věčnému žalářování na hradě Poděbradech a Liticích, kdežto Martin Lupáč s některými jinými přešel k Rokycanovi.
44. Po několik let se Češi marně domáhali, aby byl arcibiskup uveden v úřad; papež však nechtěl svoliti, leč zřekne-li se Rokycana kalicha (ba poslal roku 1448 do Prahy kardinála de Sancto Angelo s rozkazem, vylákati na nich kompaktáta pod záminkou vyjednávání, a uchvátiti je; kardinál sice s nimi tajně utekl, ale na útěku byl přivlečen zpět a přinucen vrátiti je). Proto Rokycana pojal znovu nenávist proti papeži a dovozoval z Apokalypsy a z Daniela, že papež je tím velkym Antikristem, a my, jestliže neodstoupíme od jeho poslušenství, jsme prý Iidem ubohým a odsouzeným; hlásal, že se nesmějí za pravidlo náboženství považovati kompaktáta, nýbrž zákon Kristův; že všechno papežské se musí opustiti jako poskvrněné a že se všechno musí znovu vyvoditi ze základů apoštolských. Zkrátka a dobře, tak hřímal proti Antikristovi, že jej většinou považovali za druhého Husa a zdánlivě svítala naděje na plnou obnovu.
45. Ale když nepřikládal ruky k dílu, někteří srdnatější z jeho posluchačů (mezi nimiž zvlášť přední byl Řehoř, Rokycanův synovec se strany sestřiny, člověk urozený) poradí se mezi sebou, obrátí se na Rokycanu, odkryjí mu tíseň svého svědomí a žádají

o radu. On je vlídně přijal, pochválil horlivost, nabídl jim k přečtení některé traktáty (proti ohavnostem, které se vloudily do církve) a tak je ještě více rozohnil; radil však k mlčení a trpělivosti. Když po druhé a po třetí již v hojnějším počtu naň naléhali, aby neodkládal projeviti skutkem, co káže slovy, odpověděl, že je to úkol velice těžký, že se tu nedá nic pořídit střemhlav atd.

46. Mezitím strojil Rokycana proti papeži, co jen mohl, také dohodu s církví řeckou. Když totiž bylo vyhlášeno usnesení koncilu Florentinského (jímž byli Čechové znovu jako kacíři odlučováni od církve), konal se v Praze roku 1450 sněm stavů a synoda duchovenstva; zde, na radu Rokycanovu, ale s obecným souhlasem stavů i duchovenstva, bylo vzneseno odvolání k církvi řecké a byli posláni do Cařihradu vyslanci s listy. Řekové vyslechli od poslů hlavní články učení, radovali se nad společnou shodou, napsali Čechům dopis a utvrdili je ve víře, přidavše slib, že jim budou světit kněží. Ale poněvadž to poskytovalo jen naději na dlouhé lokty, posiloval Rokycana znovu své stoupence a dával veřejně naději, že již již se jeví obnova. Neboť říkal, haně rozličné zlořády: My se dotýkáme jen povrchu, ala brzy vystoupí mužové, kteří z hluboka vynesou na světlo základy pravdy.
47. Když takto už na sedmý rok odkazoval zbožné duše na příště, byl znovu tázán na radu a řekl, že již všechno v mysli uvážil, ale nenachází prý nic lepšího, než aby se úplně oddělili jak od papeženců tak od kališníků; neboť všechno prý přetéká ohavnostmi, a to zlo je nevyléčitelné; tomu podobná byla i rada Lupáčova. Když říkali: Odtrhněme se tedy; tebe jako vůdce, tebe jako učitele, tebe jako otce budeme uznávati, ctíti a následovati, odpověděl: Nablzíte mi tvrdý úděl; jste příliš odvážní; věc je plná nebezpečí, a podobně.
48. Zatím Turci dobyli Cařihradu (roku 1453); dva z rozptýlených Řeků přišli do Prahy, byli vlídně přijati Rokycanou a (po mnohých rozpravách o náboženství) bylo jim dovoleno sloužiti mši. Při tom se ukázalo, že stejně i u nich je čistota víry zavalena pověrami. Tu se naši dobří horlivci ještě více rozněcovali na duchu, vidouce, komu se mají vyhýbati, ale nemajíce koho následovati.
49. Tedy se znovu obrátí na Rokycanu a zapřisahají ho při slávě boží, aby se slitoval nad jejich duší i nad svedeným lidem a aby jich neopouštěl v okamžiku tak rozhodném pro spásu. Ale ten dobrý člověk neměl tolik sil, aby nechal stranou naději (třebas lichou) na slávu arcibiskupskou a aby zvolil spolu s božím lidem pohanění a kříž; dával už najevo mrzutost, vyčítal jim dotěrnost, prosil, aby ho nechali na pokoji a oddělili se sami; že jim na králi (Jiřím Poděbradském, který přisahal papeži poslušenství, jen aby dosáhl koruny) vymůže nějaké místo, kde budou moci bezpečně žíti a s čistým svědomím sloužiti Bohu.
50. Vymohl tedy panství Litické v horách blízko Slezska; tam se zanedlouho uchýlili zmínění pražští měšťané, bakaláři a mistři, a také jiní odjinud se tam v nemalém počtu shromáždili, prostí i urození, učení i neučení, oddávajíce se čtení Písem, modlitbám a pobožným skutkům. Kněze měli z kališníků, kteří opustili pověry a připodobňovali se způsobu apoštolské prostoty; přední z nich byl Michal Bradáč (kněz žamberský), zbožný a oddaný stařec. Ti všichni vůbec začali se navzájem oslovovati jménem společným u křesťanů, milým u zbožných lidí, totiž BRATŘÍ a SESTRY. Tak se stalo, že jim byl dán název Českých bratří, a to až na naše časy.
51. Začali se sice nazývati bratřími Zákona Kristova, jednak pro rozlišení od papežských řádů (řádu benediktinského, řádu františkánského atd.), jednak aby uplatňovali zásadu mistra Husi, že zákon Kristův dostačuje k správě církve bojující atd.; ale nechali toho, jakmile spatřili, že se to béře na potupnou stránku (neboť protivníci hlásali, že se zakládá nové mnišství). Dali si jméno církve bratrsky sjednocené, čili JEDNOTA BRATRSKÁ, a to ne špatně. Neboť jako CÍRKEV je pospolitost vyvolaných ze světa

k účasti na spáse v Kristu, tak JEDNOTA církevní jest nám pospolitost církví, spjatá zákony vzájemné lásky k vzájemnému povznášení ve společné spáse. Zcela ve smyslu Ducha svatého, jak je vyjádřen v ®al. 133, Efes. 4. a kdekoli v Písmě.

52. Znelíbily se Satanovi tyto počátky církve, která se začala obnovovati podle zákonů evangelia; vznítil tedy novou krutou bouři na její zahlazení. Když totiž pronikala porůznu pověst o té věci, všade vzbuzovali kněží v lidu proti nim nenávist, pokřikujíce: Uduste, uduste jiskru, než z ní vzejde oheň! Sám Rokycana (ku podivu) obrátil se v nepřítele, dávaje jim za vinu bezbožnou unáhlenost. Neboť nechybělo lidí, kteří u krále a na konsistoři činili udání pod rozličnými záminkami.
53. Přihodilo se tedy (roku 1461), že byli zrazeni a pozatýkáni, když bratr Řehoř s některými jinými přehlížel v Praze své věrné a když v jednom domě měli shromáždění. Při tom se stala tato pamětihodnost: Rychtář vkročil, zastavil se na prahu světnice a oslovil je slovy Písma, řka: Všichni, kteří chtějí pobožně živi býti v Kristu Ježíši, protivenství míti budou. Proto vy, kteří jste zde, pojdte za mnou do vězení. Byl to zajisté muž poctivý, nesmýšlející špatně o úmyslu Bratří; ale nemohl jinak pro rozkaz představených.
54. Král věřil pomluvám zlých lidí, že Bratří chystají nějakou bouři po příkladu Táborských (jak se říkalo), a rozkázal dáti na mučidla Řehoře, muže svatého. Ten však nepocítil žádných bolestí, upadnuv hluboko bud do mdlob neb do vytržení; mučitelé jej považovali za mrtvého a sňali ho se skřipce. K němu vstoupil jeho strýc Rokycana (když uslyšel, že zahynul na mučení) a oplakával jej mnohými slzami, vzlykaje: Kéž bych byl na tvém místě, můj Řehoři! Ale ten přišel potom k sobě a vyložil vidění, jaké v tom čase měl: Byl prý uveden na velmi utěšenou louku, uprostřed níž stál strom obtížený ovocem, které zobali ptáci rozličných druhů, sedajíce na ratolesti. Uprostřed nich stál mládenec a řídil je prutem tak, že se žádný neodvažoval, vyraziti mimo pořad. Tímto viděním chtěl mu patrně ukázati Bůh obraz té maličké církve, jíž byl on takřka patriarchou. Viděl pak i jiné tři muže, jako by strážce řečeného stromu; ty pak s týmiž rysy obličeje ve skutečnosti spatřil a poznal o šest let později - jak sám dosvědčil -, když byli hlasováním voleni za první biskupy.
55. Když pak byl (na zakročení Rokycanovo) Řehoř propuštěn, byly z rozkazu králova poslány všem kněžím úřední vyhlášky se zákazem, že se nesmí přisluhovati svátostmi bez obřadů, a s hrozbou hrdelnlho trestu každému, kdo se odvážil bez obřadů sloužiti bratřím (označeným již nenáviděným jménem pikartů). Bratří tedy, jsouce postaveni v úzkostech a jakoby ovce zbavené pastýřů, opět a opět se utíkají k Rokycanovi a zapřisahají jej při slávě boží i vlastním spasení, aby svým příkladem nepřekážel mnohým lidem odvrátiti se od bludů, k němuž jsou zcela hotoví; aby z jakékoli příčiny nezadržoval poznanou pravdu v nespravedlivosti; je prý hlavou všeho kněžstva v království a bude za všechny skládati Bohu účty; a podobně. Ale když jej shledali zatvrzelým, dali mu sbohem, vloživše do posledního listu tato slova: Rokycano, svět jsi a se světem zahyneš, atd.
56. Tím byl Rokycana popuzen a znovu poštval proti nim krále; i vyšly jménem krále a konsistoře nové vyhlášky, aby nikde v Čechách a na Moravě nebyli ti neblazí Iidé trpěni. Byli sice i takoví, kteří chtěli, aby byli jímáni a vydáváni na smrt; ale zrazoval od toho Jošt z Rožmberka, biskup vratislavský, dodávaje důvod, že mučednictví je jako polosyrová pečeně, v níž se snadno líhnou červi (naznačoval tím, že mučednictvím se věřící množí); pohodlněji prý mohou býti získáni nazpět, budou-li odevšad vyhnáni. Jakmile nebudou vědět, kam se obrátit, vrátí prý se k zdravému rozumu.
57. Tímto prudkým pronásledováním, které bylo všude zahájeno proti Bratřím, bylo způsobeno, že se velmi mnozí z nich, zejména přední mužové, rozptýlili po horách a

lesích a obývali v jeskyních, ani tam nejsouce dosti bezpečni. Proto jedině v noci se odvážili zapalovati oheň k vaření (aby je vystupující kouř neprozradil); a usedajíce v krutém mrazu kolem ohně oddávali sa čtení Písma a zbožným rozmluvám. Kdykoli za hlubokého sněhu vycházeli opatřit si nezbytnosti, tedy, aby nebyli poznáni podle stop, všichni vstupovali do týchž šlépějí a poslední je zametal sněhem, vleka za sebou jedlovou větev; takže se mohlo zdáti, jako by to byla jen stopa sedláčka, vlekoucího chvoj. Podle toho přebývání ve skrýších dali jim nepřátelé na posměch jméno jamníci (t.j. v jamách bydlící).

58. Bratří pak ustanovili mezi sebou jakýsi řád, hlasováním si vyvolivše starší; těm svěřili správu a slíbili poslušnost. Na jejich radu svolávali přednější členy (z rozptýlení po Čechách a Moravě), konali také synody na těch horách a dali si určitá pravidla; jak si totiž mají vésti mezi sebou a vůči jiným, přátelům i nepřátelům, také vůči králi a všem úřadům, a podobně; častěji ukládali sobě i rozptýleným modlitby i posty a hledali rady ze slova božího o těch věcech, jichž bylo třeba k plnějšímu obnovení života i učení.
59. Nejvíce je tísnila starost o pastýře duší, odkud je budou bráti, až zemrou ti, které zatím měli. Vyčkávati, až k nim přijdou z lásky k pravdě někteří kněží římského svěcení, byla naděje velmi nejistá. A měli na paměti, jak Rokycana tolikrát dosvědčil, že se musí všechno obnoviti od základu; tedy že se musí zříditi svěcení doma z té moci, kterou Kristus dal církvi; aby posvěcení kněží, dokud je ještě mezi sebou mají, sami světili jiné a ti zase jiné, své budoucí nástupce. K tomu se nakloňovaly jak jejich touhy, tak i názory; ale podlamovala jejich vůli obava, bude-li to svěcení dosti podle zákona, když by světil kněz kněze, a ne biskup. A jak budou moci hájiti takové svěcení ať u jiných neb mezi svými, vznikne-li spor?
60. Konečně po několikaletých úzkostlivých úvahách sejdou se (roku 1467) všichni přednější Bratří z celých Čech a Moravy, počtem na šedesát, a po mnohých slzách a prosbách vylitých k Bohu (aby ráčil ukázati, zda se mu jejich předsevzetí líbí a je-li již čas) rozhodnou se, zkusiti vůli boží losem. Vyvolí tedy ze svého středu hlasováním devět mužů, které považovali za zvlášt hodné k převzetí úřadu kněžského, dali hochu (který byl zavolán do shromáždění a nerozuměl, oč jde) do rukou dvanáct zavřených lístků a rozkázali, rozdati je mezi těch devět, Bylo však z těch lístků devět prázdných, jen na třech bylo napsáno **Jest**, totiž vůle boží, kterou chtěli míti zjevenu. Mohlo se tedy státi, že by všichni byli dostali lístky prázdné; to by bylo znamením záporné vůle boží. Ale stalo se, že ty tři popsané přišly do rukou tří mužů z jejich středu, Matěje Kunvaldského, muže zvlášť zbožného, Tomáše Přeloučského, muže učeného, a Eliáše Chřenovského, vynikajícího jakousi obzvláštní horlivostí.
61. Tyto přijali s radostí, jako by jim byli posláni s nebe, a o jejich potvrzení čili posvěcení pojali nové plány. Věděli, že při hranicích moravských a rakouských žijí nějací Valdenští; proto, aby se naprosto zajistili proti pochybnostem svého i cizího svědomí (pro přítomnost i budoucnost), poslali k nim Michala ®ambersklho s dvěma jinými, aby jim vyložili, co se stalo, a aby žádali o posouzení toho. Vyslanci vyhledali jejich biskupa Štěpána; ten povolal druhého biskupa a několik duchovních, vyložili jim svůj původ, články svého učení a co hrozného dosud vytrpěli v Italii a ve Francii; navzájem vyslechnou zprávu, jak se naši odtrhli od papeže i kališníků, schválí to a blahopřejí; konečně vkládáním rukou posvětili ty tři na biskupy, davše jim moc světiti kněží, a poslali je domů.
62. Naši přijmou tyto události s radostí, a z touhy po křesťanské jednotě uvažují, zda by neměli splynouti s Valdenskými v jeden lid a v jednu církev. Velmi se líbila čistota učení a horlivá snaha o křesťanský život. Nelíbilo se však, že pravdu skrývají a nevyznávají ji svobodně; ba že chodí i do papežských chrámů a přijímají svátosti modloslužebně ze snahy, vyhnouti se protivenstvím. Bylo usneseno napomenouti je v

této věci i v některých jiných. Vyslavše tedy znovu vhodné muže předloží to Valdenským. Ti prohlašují, že souhlasí s návrhem na uzavření jednoty; vytčené nedostatky prý dobře znají a nehájí je; spíše prý vyznávají, že ustoupili od bývalé ryzosti svých předků, a budou prý tedy uvažovati o nápravě. S obou stran se dohodli, že se v určitém čase sejdou a plněji se domluví o té věci. Ale dříve než ten čas nastal, prozradilo se to a papeženci začali zuřiti proti dobrým Valdenským. Biskup Štěpán je upálen ve Vldni, ostatní se rozprchnou sem tam (většinou byli zaneseni do Braniborska a odtud později na Moravu, zejména do Fulneka).

63. A z tohoto vyjednávání Českých bratří s Valdenskými vzešIo, že byli později označeni také jménem Valdenských; ale Bratří nikdy nechtěli to jméno připustiti, nýbrž častěji si stěžovali ve veřejných spisech, že se jim přikládá omylem. Učinili to jednak pro pravdu, jednak z nutnosti. Pro pravdu, poněvadž své učení nepřevzali od nich, ani nezaložili Jednotu na jejich podnět, ani nebyli od nich obnoveni; ba spíše toužili, aby Valdenští se dali od nich obnoviti v těch některých škodlivých nedostatcích. Z nutnosti pak, poněvadž moudře uznávali za žádoucí, aby dekrety, usnesené a vyhlášené od úřadů proti Valdenským, nebyly obraceny také proti nim, nýbrž aby se jim raději vyhnuli. Nikdy však nezapírali, že moc světiti kněží a tím i vnější posloupnost přejali od Valdenských; ačkoli i to někdy moudře pomíjeli mlčením, jak doba kázala.
64. Byla však vůle boží, aby toho valdenského pronásledování v Rakousích byli účastni i Bratří v Čechách; neboť následujícího roku (1468) král Jiří (svolav slavně stavy na sněm) vynesl proti nim krvavý nález, aby se jedenkaždý z pánů na území svého panství snažil zajmouti pikartů, co jen může, a trestal je podle okolností a vlastního uznání, aby se touto přísností zamezilo odpadání. Trvalo tedy ostré pronásledování až do smrti Jiřího (22. března 1471), kterého předešel ve smrti o patnáct dní Rokycana. I zdálo se, že se navracejí doby pohody, poněvadž Bůh podivuhodně chránil toto maličké stádo. Tak se naplnilo proroctví Matěje z Janova, zemřelého před celým stoletím, že povstane lid nepatrný, bez meče a vnější moci, jehož nepřátelé pravdy nebudou moci překonati.
65. Neboť po Jiřím nastoupil Vladislav Polský, panovník velmi mírný; za jeho vlády byl by nastal větší klid, kdyby jej nebyli podněcovali protivníci, ač dlouho marně. Svolil sice v druhém roce své vlády (1472), aby se chystaly edikty k jejich vyhlazení; ale když přijal obranu Bratří a prosby, aby trpěl v jejich rodném kraji své věrné a pokojné póddané, snažící se jen o to, aby se líbili Bohu a svému králi i všem lidem k dobru, brzy zastavil pronásledování, jakož i později několikrát až do roku 1508, kdy na něm, ač se velmi vzpíral, vynutili krvavé opatření toho druhu, ale bez výsledku, o jaký usilovali. (Mezi jinými přikládal polínka Bohuslav z Lobkovic, pán na Hasištejně, neslavnější básník a řečník své doby, tajný rada králův. Ve čtvrté knize jeho dopisů stojí toto psáno králi (r. 1497): Nejvíce mne tísní to, že tato bezbožnost, jež se za krále Jiřího a za Rokycany, kteří přece byli obžalováni z kacířství, neodvažovala ani muknouti, zakořeňuje se nyní za krále katolického a rozkládá své větve tak široko, že se stěží dá vykořeniti a vyrvati silami lidskými.)
66. Vidouce tedy Bratří, že se jim předhazuje rozkol, a majíce obavy, že budou jednou vypuzeni z vlasti, vešli v poradu se svými ochránci (které měli již i z panského stavu) a vyslali čtyři muže (Lukáše Pražského, Mareše Kokovce, Martina Kabátníka a Kašpara z Marky) hledat někde nějaký lid čistě sloužící Kristu, k němuž by se mohli úplněji připojiti jako k pravé církvi Kristově. Šli tedy (opatřeni od pánů velmi štědrým cestovným); první měl prohlédnouti Řecko, druhý Moskevsko a Rusko, třetí Thrakii a Bulharsko, čtvrý Asii, Palestinu a Egypt. Ti všichni po návratu domů podali zprávu jen o všeobecné veliké zkaženosti, a že křesťané jako z udělání tonou v neřesti a pověrách.

67. Shromáždili se tedy Bratří na synodě a znovu uvažovali, co již třeba činiti. A aby alespoň před Bohem očistili prozatím své svědomí od výtky rozkolu, a také potomkům aby ukázali nějakou jistou cestu, ustanovili si zásadu: Vzbudí-li Bůh ještě kdekoli zbožné učitele a obnovitele církví, že se k nim připojí, atd.; stalo se r. 1486.
68. Nejsouce si však jisti, odkud mají tyto muže očekávati, vyslali znovu poselství (Lukáše Pražského a Tomáše Němce) do Italie a Francie, aby navštěvovali shromáždění bratří Valdenských a poznali plněji všechny jejich řády. Ale tito zvěstovali, že neviděli nic než tajně se skrývající zbytky zbožných lidí a upálení některých, kteří byli zrazeni (mezi nimi Jeronym Savonarola); shledali tedy dobří Bratří čeští, že nezbývá nic než povzdechy k Bohu za křesťanský lid a stálost i trpělivost ve snášení božích zkoušek doma. Jaká protivenství pak vytrpěli (až do Lutherova vystoupení v Německu), připomíná Historie těžkých protivenství církve české (od kap. 21. do 28.).

[16.-17.stol.]

69. Zatím se začalo šířiti umění tiskařské, vynalezené nedávno v Německu, a vycházely rozličné knížky a knihy duchovní i světské (zejména v Italii, v Římě a v Benátkách). Uznali tedy Češi, že tohoto tak velikého daru božího sluší užívati hlavně k spáse duší, a opatřili kolem té doby vydání bible v mateřském jazyku (zase první z Evropanů), a to v Benátkách; když byly výtisky zakrátko rozebrány, opět v Norimberku v dvojím vydání; konečně častěji po založení tiskáren doma (v Praze, v Boleslavi, v Kralicích na Moravě).
70. Kolem roku 1511 začal nabývati širší pověsti Erasmus Rotterdamský, obnovitel nejen filologie, nýbrž i čistější theologie. K němu poslali Bratří svou Obranu (věnovanou roku 1508 králi Vladislavovi a vytištěnou v Norimberku) prostřednictvím dvou mužů ze svého středu (Mikuláše Klaudiána a Vavřince Votíka); prosili, aby knihu laskavě přečetl a upřímně je upozornil, postihne-li něco bludného (že jsou hotovi opraviti to); ne-li, aby je ráčil vyznamenati svým svědectvím, poněvadž tím podle svých sil obhájí nevinné před křivdami. Odpověděl (po několika dnech), že žádných bludů nepostihl; ale vydati o těchto věcech svědectví nezdá prý se mu ani osobně bezpečným, ani pro Bratří potřebným. Za prvé proto, poněvadž se tím naprosto neuspokojí ti, ke kterým dolehla pověst o pikartech. Za druhé, protože by takovým doporučením lidí obecně nenáviděných docílil jen toho, že by vlivem papežským byly lidem rvány z rukou jeho knihy, z nichž se podle obecného uznání čerpá sítě pravé zbožnosti, jimiž se mocně podporuje nenáhlé znovuvzklíčení náboženství a které všichni svobodně čtou. Přibude-li jim jeho posudek, nemohou prý se Bratří státi ani známějšími ani lepšími; proto prý je lépe, aby se sám zachoval k většímu prospěchu církve. Bratří však ať podle svého způsobu šíří čistší království Kristovo, jako začali.
71. Nicméně vydal Erasmus bratřím svědectví dvojím způsobem. Za prvé mimochodem v předmluvě k Novému zákonu, za druhé otevřeně v odpovědi Janu Šlechtovi, pomluvači Bratří. V předmluvě k Novému zákonu se vyslovil takto:

    Ten je u mne opravdu theologem, kdo nikoli umělým zkrucováním syllogismů, nýbrž zanícením, ba již i pouhým výrazem tváře a zrakem, pouhým svým životem hlásá, že křesťan má opovrhovati bohatstvím; že nemáme spoléhati na pomoc tohoto světa, nýbrž cele záviseti na nebi; že nemáme křivdu opláceti křivdou, nýbrž dobrořečiti zlořečícím; že máme dobře činiti zle činícím; že máme všechny dobré lidi stejně

milovati a podporovati jakoby údy téhož těla; zlé lidi že máme snášeti, nelze-li jich napraviti; kdož jsou zbavováni svého jmění, kdož jsou vyháněni ze svých statků, kdož truchlejí, ti že jsou blaženi, nikoli politování hodni; že i smrt je zbožným lidem žádoucí, poněvadž není nic jiného, než přechod k nesmrtelnosti. Jestlže někdo hlásá a vštěpuje tyto a podobné zásady, jestliže k nim pobízí, zve a rozněcuje, jsa oživen duchem božím, ten teprve je opravdu theologem, i kdyby to byl nádeník nebo tkadlec. Jestliže někdo tyto zásady osvědčuje i svými mravy, teprve ten je velkým učitelem. Jakým způsobem andělé myslí, vyložil by přesněji snad někdo jiný, třebas i nekřesťan; ale přemlouvati k tomu, abychom již zde vedli život andělský, jsouce prosti všech poskvrn, to teprve je úkolem křesťanského theologa. Jestliže by mne někdo okřikoval, že jsou to moudrosti poněkud prostomyslné a neučené, neodpověděl bych nic jiného, leč že těmto prostomyslným moudrostem učil zejména Kristus, že je vštěpovali apoštolé, že tyto moudrosti sebevíce neučené vydaly nám tolik opravdových křesťanů, tolik šiků vynikajících mučedníků! Tato neučená (jak se jim zdá) filosofie, ta, prosím, podmanila svým zákonům nejvyšší vládce světa, tolik říší a tolik národů, jak toho nedokázala žádná moc tyranů, žádná vzdělanost filosofů. Nemám námitek, aby se o té moudrosti mluvilo mezi dokonalými; ale prostý lid křesťanský ať se utěšuje alespoň tím, že apoštolé těmto jemnostem (zda je vůbec znali, ať jiní posoudí!) dozajista neučili.

72. Šlechtovi pak na jeho zlé vylíčení Bratří odpověděl Erasmus (počínaje si jakoby jejich obhájce) takto:

    Jestliže si ti Bratří sami volí kněze, není to proti zvyku starých. Tak byl zvolen sv. Mikuláš, tak sv. Ambrož. ®e si volí neučené, dalo by se dosti dobře snášeti, kdyby zbožnost života vyvažovala nedostatek vzdělání. ®e se nazývají navzájem bratřími a sestrami, v tom nevidím důvodu k haně; kéž by se právě toto oslovení vzájemné lásky udrželo u křesťanů! ®e méně dávají na církevní učitele než na boží knihy, to jest, že dávají více na Boha než na lidi, v tom smýšlejí správně, atd. Pokud jda o svátky, neliší se jejich mínění mnoho od věku Jeronýmova. Dnes nesmírně vzrostl počet svátků, atd.

73. Když se století od smrti Husovy sklánělo ke konci, vyvolal Bůh reformátora Německa, velkoduchého Luthera, aby se vyplnilo proroctví přesvatého mučedníka (za sto let se budete zodpovídati Bohu a mně). Luther, velmi pohoršen nestydatým prodáváním papežských odpustků (jako i Hus kdysi), jal se r. 1517 otevřeně a s velkou horlivostí brojiti proti bludům; a to s větším zdarem než kdokoli před ním, aby se opět naplnilo proroctví našeho mučedníka: Dnes pečete hus, ale přijde labuť, kterou nebudete moci upéci.
74. Bratří se nadmíru radovali (uslyševše o Lutherově začátku i o úspěchu v očisťování církve) a poslali k němu r. 1522 z Jana Roha a Michala Bílého blahopřát mu k světlu poznané pravdy a přáti mu, aby se jeho přičiněním totéž světlo co nejšťastněji rozlévalo po okrsku církve. ®e mu tím způsobem přidali odvahy, ač již dosti odvážnému, dosvědčil sám ve svých listech (Spalatinovi a jiným). Když jej roku 1523 znovu pozdravili dopisem, odepsal: Dosud nemůžeme dosíci, aby se zavedlo takové cvičení v učení a v šlechetném životě, o jakém doslýcháme u vás. Poměry jsou u nás dosud nevyzrálé a vyvíjejí se zvolna; ale modlete se za nás!
75. Druhé poselství (po týchž dvou mužích) stalo se roku 1524 pro plnější poznání kázně v obrozující se církvi. Ale poznali, že se na kázeň nijak zvlášť nedbá; a proto přerušili styky s Lutherem na celých osm let; také Luther pojal o nich nepříznivé zdání a počal

některá jejich zařízení svobodněji kárati v některých spisech tehdy napsaných a v tak zvaných Stolových řečech.

76. Ale když pěstoun krále českého Ludvíka Jiří, markrabě braniborský, žádal na pánu z Krajku plnější poučení o řádech Bratří, napsali (r. 1532) Vydání počtu z víry a řádů atd., kterou Luther ozdobil pěknou předmluvou a dal vytisknouti ve Vittemberku r. 1533 a 1538. Od té doby vytrvalo přátelství mezi ním a Bratřími bez poruchy až do konce, nehledíc na zlost společných nepřátel; to je zřejmo z knih vídeňského biskupa Jana Fabra, vydaných r. 1537, kde píše takto: Pikarti, jinak také Valdenští, liší se od katolíků v mnohých věcech; Luther se k nim choval ve svých spisech velmi nejednotně; v některých je odsuzuje jako nejhorší kacíře; později však zvráceným smýšlením psal jim velmi lichotivě, plnými chvalami je vynášeje nade všechny křesťany; schvaloval, co dříve na nich haněl, a co sám schválil, zavrhoval.
77. Roku 1536 navštívili Bratří Luthera znovu, chtějíce s ním jednati o kázni a správě církevní. Luther vyznával (jak praví dějepisec Łasicki) svou bolest nad tím, že od raných počátků nového zkvétání evangelia připouštěl k stolu Páně všechny bez rozdílu a že u svých nezavedl kázeň podobnou kázni Bratří. Svědky toho, co zde na dobrou víru vypravuji (pokračuje dějepisec), byli tehdejší bratrští vyslanci, nedávno se světa odešlí Jan Augusta, bratrský biskup, a Erazim Zumerfeld z Tumice, muž urozený, a Jiří Israel, který mi to vyprávěl, tehdy mladík, nyní osmdesátiletý biskup. Přidává Łasicki sám ze svého: "Ale musí se odpustiti tomu božímu muži, že ledacos doma opomenul, když podvracel papežovo panství a odklízel ostatní mnohonásobný antikristův nešvar, jsa při tom zaměstnáván ještě boji na venek. Nebot kdo sám jediný by mohl v jednom a témže čase uhlídati a spraviti všechno? Nemůžeme všechno všichni, ani nedává Bůh všechno jednomu, jak napsal sám Luther v knize O vůli nesvobodné. Rostla a vždycky roste lidská moudrost s postupem času; dodej, že něco chybí jednomu, aby to doplnil druhý." Potud Łasicki.
78. Po tomto jednání s Lutherem (píše týž) přišli z Francie do Čech dva učení mužové, přinášejíce pozdrav od bratří Valdenských; byli prý od nich posláni postěžovat si na své pohromy, vzniklé jednak ze stálého nepřátelského pronásledování, jednak z jakýchsi roztržek, nastalých mezi nimi samými; poznáním lepšího údělu Bratří v Čechách mají prý načerpati trochu útěchy a přinésti ji svým lidem. Prodlévali tedy u našich po celého půl roku, vidouce pořádek, jednomyslnost ve všem, starostlivou péči kněží o své stádo, úctu mladších ke starším, každodenní cvičení ve všech pracích, atd. Navzájem i naši, vidouce jejich zbožný způsob života a horlivost, soudili podle těchto dvou i o ostatních. A poněvadž shledali, že jsou zdraví v učení i ve víře, připouštěli je spolu k stolu Páně. Konečně odešli milovaní hosté se vzájemnou oboustrannou útěchou, atd.
79. Když se štrasburští theologové (v Alsasku) radili o nápravě své církevní kázně, dopsali r. 1533 Bratřím do Čech rukou Fabricia Capitona; na ten list byla dána odpověď písemně. Po druhé dopsali r. 1540 rukou Martina Butzera. Bratří k nim poslali jednoho ze svého středu, Matěje Červenku. Toto vyjednávání popsal Łasicki; zde postačí okusiti jen několik pěkných myšlenek z rozmluv zbožného theologq Butzera. Církevní kázeň (říkal) je trůn Kristovy vlády v církvi. Když Matěj prosil, aby se nepohoršoval nedostatkem uhlazenosti v jeho řeči, odpověděl Butzer: Při křesťanu máme hleděti na zbožnost, nikoli na vybranost řeči. Je to zřejmě dílo boží, že vy, nepříliš učení, máte církev tak pěkně uspořádanou. Ale my, ačkoli se zdáme učenějšími, přece málo prospíváme, poněvadž zanedbáváme kázeň. Proto všemožně uvažujeme, jak ji zavésti. Když pak Matěj líčil způsob řádu zavedeného v církvi bratrské (neboť se sešli theologové vyslechnout jej), nemohl Butzer zadržeti slz a řekl, obrátiv se k přísedícím theologům: Ale toto je spíše nebeské než pozemské spořádání církve. A do svého listu

Bratřím vložil také toto: U nás mnozí svrhli jho Antikristovo, ale jho Kristovo na sebe vzlti sa zpěčují, atd. Vy jste toho času jediní na světě, u nichž vedle neporušeného učení kvete čistá, užitečná a blahodárná kázeň. Přečetl jsem konfesi mně poslanou a byl jsem proniknut nemalou radostí, spatřiv u vás tak veliké světlo pravdy a takový pořádek a ryzost. Jistě se projevila vůči nám veliká štědrost boží, když máte tak čisté učení a takové jaho stoupence, že se bedlivě starají, aby byla kázeň znovu uvedena do církve, takřka ve svá bývalá práva. My se ovšem hodně za sebe stydíme, kdykoli srovnáváme svou církev se stavem vaší církve, atd. Ve veřejném spise, vydaném proti Latomovi, praví pak toto: Nejlepší způsob je zajisté ten, jaký zachovávají Bratří, zvaní pikarti, kteří téměř jediní na světě zachovali u sebe s čistotou učení i životnost kázně Kristovy. Sama skutečnost nás nutí, abychom jim vzdali tuto chválu a velebili Pána, který v nich takto působí; přes to, že tito Bratří jsou v nevážnosti u některých zpozdilých vzdělanců.

80. Téhož času poslali dopisy dva jiní theologové, Fabricius Capito a Jan Kalvin, kazatel církve, žijící tenkrát ve vyhnanství v Štrasburku ve Francii. Část listu Fabriciova zní: Milá nám byla kniha vašeho vyznání, obsahující církevní řád, nad nějž jsem neviděl v našem věku nic dokonalejšího; a není divu; vždyť při úplném vyznání víry a pravém užívání svátostí je proniknut i svatou kázní a bdělou péčí pastýřů. Kalvínův dopis se nachází ve svazku jeho epištol (pod názvem Českému pastýři); zlomek jeho zní takto: Srdečně blahopřeji vašim církvím, že jim mimo čistotu učení udělil Bůh tolik vynikajících darů. Neboť nelze nízko oceňovati, že mají tak znamenité pastýře k svému řízení a pořádání; že mají tak dobré mravy; že jsou upraveny v tak znamenitý útvar; že jsou obdařeny nejlepší kázní, kterou můžeme oprávněně nazvati nejlepším, ba jediným poutem k udržení poslušnosti. Neboť my, postrádajíce jí a nemohouce žádným způsobem k ní dospěti, zakoušíme na svou velkou potíž, co kázeň znamená! Následkem toho často kolísám na duchu a zastávám svůj úkol méně horlivě. Ba dokonce bych zcela zoufal, kdyby mi nepřicházelo na mysl, že budování církve je vždy dílo Páně, které on sám svou mocí přivede ke zdaru, i kdyby nám všecky pomůcky selhaly. Nicméně jest velkým a vzácným statkem, míti na podporu tak potřebnou pomůcku. A proto je mé mínění, že naše církve budou teprve tehdy řádně podepřeny, až budou spojeny tímto svazkem, atd. Stalo se tedy božím řízením, že tento vynikající muž, byv nedlouho nato povolán k službám církve ženevské, zaváděl tam kázeň toho způsobu (známou již celému světu).

81. K novému a to poslednímu poslání Bratří z Čech, lépe řečeno k přátelské návštěvě u Luthera došlo roku 1452. Neboť sám Jan Augusta, tehdejší nejvyšší starší Jednoty, přibrav si z kněží Jana Israele a ze šlechty Jana Prostibořského, odjel do Vittemberka, aby poznali, jaká je naděje na převzetí kázně do evangelických církví (po němž projevili tak velkou touhu štrasburští). Byli přijati přátelsky a vyložili, jak husitské církve po Čechách a po Morawě přestupují ponenáhla k lutherství (jak se říká) a tím sice přijímají učení evangelia, ale nic nezlepšují na snaze po křesťanském životě; to že se děje na úkor našim církvím, které doporučil pro pěstění kázně sám Luther a jeho druhové; neboť nevázaní lidé se honosí, že také jinde lze míti čisté evangelium beze jha kázně, a tím způsobují, že se k nám už nikdo víc nepřipojuje, ba někteří i odpadají; zda je tedy podle jejich názoru přípustné takové zneužívání evangelia? Na to odpověděl Luther u přítomnosti celého sboru theologů, že nebylo možno rozmetati papežství jinak, než podvrácením všeho toho, co zaváněl jhem lidské pověrčivosti a znásilňovánlm svědomí; nyní prý však vidí, že se svět řítí v druhou krajnost, a uznávají nutnost zakročiti proti tomu i obnoviti kázeň. O té věci budou prý opravdově uvažovati, jakmile bude popřán oddech; neboť papež prý uvádí všechno znovu ve zmatek, ukázav naději na nový koncil; a podobně více. Bratří k tomu dodávali, že si o

nich nic dobrého neslibují, dokud vidí, že se v jejich školách a universitách vynakládá tolik péče na vědění, ale tak málo na svědomí (což stejně napsali Lutherovi již r. 1523); zároveň prosili, aby se odhodlali vážně uvažovati o zákroku proti nebezpečí, které by mohlo s té strany vniknouti do církve a ji zatopiti, atd.

Když chtěli odejíti z Vittemberka po asi čtrnáctidenním velmi důvěrném styku s Lutherem i s ostatními theology a po vzájemné výměně názoru o všech věcech, pozval je Luther ke stolu; za přítomnosti mnohých profesorů tamní university dal odcházejícím poslední sbohem a zaručil se Jednotě bratrské svatým společenstvím, pronášeje tato slova: Vy budte apoštoly Čechů, jako já se svými druhy budeme apoštoly Němců. Konejte tam dllo Kristovo, jak se vám bude podávati příležitost; my rovněž je budeme konati, jak se zde bude podávati nám.

82. Po několika měsících téhož roku poslal Luther zase Augustovi list a vložil v něj tato slova: Dále vás napomínám v Pánu, abyste s námi vytrvali až do konce ve společenství ducha i učení, jakož jste začali; a bojujte s námi slovem i modlitbami proti pekelným branám, atd. Pozdravuj uctivě všechny bratří v Pánu. Na den po sv. Františku roku 1541. Takto setrval velkoduchý Luther v přátelství s Bratřími až do konce, nic se na ně nepohoršiv pro jejich tolikeré naléhání na obnovu kázně a křesťanského života; vlídné stanovisko vůči nim i vůči této záležitosti osvědčil nejen přímo jim, nýbrž i jinde. Łasicki uvádí znamenité svědky, kteří slyšeli z úst Lutherových tato slova: Od časů apoštolských nepovstali lidé, jejichž církev by byla blíže přistoupila k učení a obyčejům apoštolským než Čeští bratří. Rovněž: Ačkoli tito Bratří nás nepřevyšují čistotou učení (neboť všechny články víry se u nás poctivě a čistě vyvozují ze slova božího), přece jen nás daleko předčí řádnou kázní, které užívají a již své církve šťastně řídí, a po té stránce mají větší chválu; tu jim musíme postoupiti pro slávu boží a pro pravdu; neboť náš německý lid nechce ještě na sebe vzíti jho kázně, atd.
83. Je zcela nepochybné, že tento veliký muž nahlédl škodlivost počátečního zabloudění a že si přál nápravy, ale nemohl stačiti na všechno, jsa rozptýlen jinými boji (s tolika ohavnými obludami); tak jej rozumní lidé porůznu omlouvají, i náš Łasicki (viz výše § 77); je také jisto, že přání a naději ve větší dokonalost poručil Bohu a svým nástupcům, ale že naděje dosud zůstává za přáním. Neboť, když Luther odešel ze života za tři léta a čtyři měsíce po tomto posledním jednání s Bratřími, následovaly po jeho smrti (jak dí kronikář Bucholzer) dvě války theologické a dvě vzájemné války občanské mezi evangelíky. Běda, k jakým koncům došla theorie opraveného evangelického učení bez praxe kázně! (NB) Kéž by byli špatně prorokovali Čeští bratří, kteří hned od začátku této německé reformace předpovídali takové nějaké konce, a to již ve svém prvním dopise Lutherovi (daném r. 1523) a potom častěji. Neboť po školách i po církvích ovládla spíše snaha po vědění než po lásce a povznášení (proti apoštolskému osvědčení, 1. Kor. 1, 2), a to do té míry, že nebylo místa pro nápravu přes to přese všechno, co proti tomu podnikali z božího vnuknutí Butzer, Melanchthon, Hemming, Saubert, Arndt, J. Valentin Andreae a několik jiných srdnatých mužů. Ne že by se jejich svatým úsilím nestalo nic, ale že se nestalo nic dostatečného k uhasení všeobecného požáru zášti a světskosti. Bůh to naprav, třebas i nynější krutou, na všechny společně seslanou kázní svých trestů!
84. Vraceje se k Bratřím, musím se zmíniti o pronásledování, které se po skončení války Šmalkaldské v Německu převalilo i na ně v Čechách. Neboť roku 1544 smířil papež krále francouzského s králem španělským (jenž byl tehdy zároveň císařem, Karel V.) mezi jiným také s tou podmínkou, aby obě strany obrátily zbraň proti luteránům. Tak se stalo, že ve Francii byli nedlouho potom vyhubeni Valdenští v kraji Narbonském,

kdežto císař chystal válku proti Němcům; ta začala brzy po smrti Lutherově a skončila příštího roku porážkou protestantů. Tu Ferdinand poháněl k potrestání i své Čechy (zato, že odepřeli císaři pomoc proti Sasovi); několik předních pánů dal zajmouti a žalářovati a trestal je bud vyhnanstvím nebo zabavením statků; především však zuře proti Bratřím, rozkázal zavírati jejich chrámy a věznit kněží. První mezi zajatými byl přední starší Jan Augusta se svým pomocníkem Jakubem Bílkem pro podezření, že si začínal s Lutherem pletky, ba spiknutí; jako by byl svou cestou do Vittemberka usiloval o to, aby z Německa byl vypuzen Karel, z Čech Ferdinand, a pak aby se stal kurfiřt saský českÝm králem. Byli tedy podrobeni zvlášť krutému mučení po třikrát; ale když se neobjevovala ani stopa provinění (neboť to byla čiročirá pomluva) a když se nemohla najíti nějaká záminka k trestu smrti, byli ponecháni v žaláři po celých šestnáct let až do smrti Ferdinandovy (25. června 1564) a pak teprve propuštěni.

85. Část rozptýlených, kněží s lidem, přišli do Pruska a kníže Albrecht je tam vlídně přijal, přiděliv jim městečka Kwidzyn, D±browno, Działdovo a Gardeji, aby se tam usazovali. O nich máme pamětihodný list Antonína Bodensteina, luteránského kněze kwidzynského (kde se usadila hlavní část vyhnanců), poslaný p. Brenzovi, jenž byl tehdy také vyhnancem v Basileji; ten dopis podal nezkráceně Łasicki v páté své knize. Mezi jiným tam stojí toto: Tito mladí muži jsou z počtu těch Bratří, které před rokem vyhnala jejich vlast, Čechy, a jako vyhnance přijalo naše Prusko. Jejich konfese byla vydána ve Vittemberku a je doporučena posudkem a svědectvím p. Luthera, našeho ctihodného otce a učitele zbožné paměti. Kromě toho, že mají učení souhlasné s námi, mají i některé věci samostatné, kterých u nás postrádáme na nemalé nebezpečí svého svědomí: péči o duši tak bdělou, že jsem nic dokonalejšího jakživ neviděl; velmi krásné cvičení va zbožnosti a kajícnosti po domech i v církvi; počestnost mravů na venek, spravedlnost, pravé zachovávání postů, bdění, práce a modliteb; bratrské napomínání, zvláštní soudy, církevní dohled atd., takže po zásluze u všech nás vzbuzují obdiv; a nevím, zda kdy může Prusko dostati lepší lidi. M. Butzer, muž velmi soudný, neváhá dávati jim ve svých spiscích přednost přede všemi církvemi na celém křesťanském světě, přičítati jim to, co žádným jiným, doporučovati je všem zbožným a dávati je za příklad k napodobování. Totéž učinili jiní velcí mužové, Luther, Capito, Kalvin. A jistě, jsou-li vskutku církve, ve kterých je možno najíti přísnost a vážnost apoštolských mravů a všechno zařízené podle příkladů nejsvětějších mučedníků, jistě to budou církve bratrské. A domnívám sa, že lid tak svatý byl božím řízením poslán na tato místa, aby jeho příkladem byli povzbuzeni jiní uvažovat lépe o nápravě mnohých skvrn, které lpí na našich církvích. Velmi smutná je to věc, evangelium boží na svědectví toliko přednášeti světu, atd. Dáno 15. září 1542.

86. Tak si tenkrát blahopřálo Pruskok k těmto svým hostům! Ale ukázal se v téže době i jiný důkaz boží péče o církev: že zmínění vyhnanci při svém průchodu skrze Velkopolsko rozseli tam símě evangelia takřka mimochodem. Když měli odejíti z vlasti, nevěděli, kam se spíše obrátiti než k účastníkům téhož jazyka, k Polákům; shromáždili se tedy na určitém místě při slezských hranicích a odtud putovali jedním proudem (asi devět set duší s více než 120 vozy); i stalo se, že zažili více přízně než nepřátelství nejen ve Slezsku, nýbrž i v samém Polsku (ač se dosud celé přidržovalo papežství). Pan Ondřej hrabě z Górky, nejvyšší kapitán velkopolský, dovolil nejenom, aby byli pohostinnu přijati v předměstích poznaňských, nýbrž je zval i do svých dědičných městeček (Šamotul, Kórniku atd.). A byli by se mu dali v poddanství, kdyby byl zakrátko nebyl přinesen královský edikt (kterého dosáhlo svým usilováním papežské duchovenstvo) s rozkazem, aby byli vyhnáni z Polska. Pokračovali tedy v cestě do Pruska, ale přece zanechali v mysli Poláků touhu po sobě.

87. Měli totiž s sebou několik kněží a oddávali se svobodně (poněvadž jim nikdo nebránil) svatým cvičením zpívajíce, modlíce se, čtouce Písmo a konajíce kázání; když se k těmto pobožnostem sbíhali různí lidé (jak už je lidská mysl dychtivá novot), nebylo možno jinak, než že Bůh otevřel srdce nejedné Lydie. A protože následujícího roku biskup Matěj Sionský, jda za svými lidmi do Pruska, byl pro chorobu nucen zdržeti se v Polsku, stalo se, že měl příležitost k mnohým rozmluvám s rozmanitými lidmi; následkem toho se nemálo jich (z měšťanů i ze šlechty) přidalo ke kázni bratrské a žádali o kněze.
88. Byl jim tedy dán Jiří Israel, podivuhodně vysvobozený z pražského žaláře, muž opravdu apoštolského ducha; dostav od svých rozkaz, jíti do Polska, šířil evangelium Kristovo s tak štastným zdarem, že za pouhých šet let přivedl k poznání pravdy velmi mnoho příslusníků šlechty (mezi nimi vznešená hrabata z Górky, z Ostrorogu a z Lešna), založil skoro čtyřicet církví (jak je vypočítává bývalý papežský legát Vergerius, o němž později) a řídil je s takovou obratností, že začali užívati jejich rad a ucházeti se o spojení s nimi i šlechtici a kněží malopolští, kteří téhož času dosáhli svých reformátorů ze Švýcar (a proto své nové církve nazývali církvemi helvetského vyznání).
89. Ale ta věc se nelíbila panu Lismaninovi (který se již tehdy klonil k arianství); a tak i z toho důvodu bylo podáno odvolání k theologům curyšským a ženevským r. 1556. Tím způsobem byla záležitost Bratří vydána novému přetřásání nejenom ve Švýcařích, nýbrž i po Německu a Italii (z jakési horlivosti Vergeriovy). A Švýcaři ovšem plán na spojení schválili, zejména k vůli kázni. Kdosi má po ruce mnoho dopisů, psaných tenkrát Polákům; bude užitečno citovati alespoň něco sem hledícího. Jan Kalvin psal takto: O vašem spojení s Valdenskými dělám si nejlepší naději. Nejen proto, že Bůh vždycky měl obyčej žehnati svaté jednotě, v kterou se spojují údy Kristovy, ale i proto, že zkušenost bratří Valdenských, kterou Pán vybrorusil dlouhým cvikem, bude vám, doufám, k nevšední opoře v těchto vašich začátcích. Proto se musíte všichni opravdu přičiniti, aby se tato zbožná shoda víc a více utvrzovala. Potud Kalvin.
90. Wolfgang Musculru, theolog bernský, psal takto: Vřele vítáme především to obdivuhodné opatření boží, že ráčil převésti k vám Bratří, vyvržené před několika lety z Čech, tak zvané Valdenské, aby byli vašim církvím na oporu v poznávání a šíření pravdy. Nebylo to v úmyslu těch, jichž úsilím byli vypuzeni ze svých sídel; ba ani oni sami neporozuměli, co se to božím řízením děje. Ale ten, jenž podivuhodným způsobem mámí a oslepuje moudré tohoto světa v jejich plánech, ten chtěl takto přinésti nemalou pomoc začátkům církve, u vás se obrozující. A o něco dále: Blahopřeji vašim církvím k tomu usnesení, že jste se rozhodli spojiti se s Valdenskými. Neboť doufám, že bude mezi vámi vznikati méně roztržek, a vznikne-li už nějaká, že se dá rychleji urovnati atd., když se přece můžete napříště říditi ve svém vyučování podle určitého způsobu učení. A zase dále psal takto: Podle mého mínění jste jednali rozumně, když jste si oblíbili ten způsob učení, který je tak jednoduchý a tak přizpůsobený svatému Písmu, že i církve mezi sebou se rozcházející uznaly za vhodné (jak se pamatuji) dáti jej vytisknouti a šířiti po našem Německu.
91. Krásný byl také posudek Petra Martyra, tehdáž theologa štrasburského, v němž psal takto: Mimoto radím, aby se kázeň, pokud je to jen možné, naprosto zaváděla ve vašich církvích. Neboť nepřijme-li se hned na začátku, dokud lidé planou touhou po evangeliu, nebude snadno připustiti ji později, až se vplíží jakýsi chlad, jak už to bývá. Ale jak marná je práce bez kázně, toho příkladem vám může býti velmi mnoho církví; ty nechtěly to jho tak blahodárné vzíti na sebe hned při základech svého obnovení, a pak se už nikdy nemohly uvésti v pořádek žádným náležitým řádem, pokud jde o mravy a život; tím se stává (s velkou bolestí to pravím), že skoro všechno je slabé a

hrozí na všech stranách pádem. Je to tedy těžká škoda a jistá zkáza církví; bude-li jim chyběti svazek kázně; a nelze říci, že opravdu a pevně mají a vyznávají evangelium ty církve, které buď kázeň nemají nebo jí nedbají a žádnou touhu po ní necítí. Poněvadž se v evangeliích a v apoštolských listech doporučuje kázeň s tak velikou bedlivostí, jistě musíme vyznati, že jest nikoli nejmenší částkou křesťanského náboženství. Z toho plyne, že zřejmě zanedbávají evangelium ti, kteří nechali stranou tak znamenitou jeho část.

92. Zanchi (tehdejší Martyrův spolupracovník v Štrasburku) vložil do svého listu toto: Starejte se co nejhorlivěji, aby zároveň s kázáním slova byla obnovena ve vašich církvích i církevní kázeň. Neboť na svou škodu zakoušíme každodenně, jak mnoho zla již dávno vzniklo a každodenně vzniká v našich církvích i v církvích celého Německa (protože je z nich vypovězena církevní kázeň)! Jistě budou právem potrestáni ti, kdož jsou tím vinni, že se kázeň v církvích neobnovuje.
93. Když byly tyto rady dány a přijaty, přece ještě někteří působili zmatky. I stalo se, že několik předních mužů velkopolských (mezi nimi jeden palatin a dva hrabata, Jakub z Ostrorogu a Rafael z Lešna) zatoužili poznati u Bratří všechno důkladněji, a podnikli tedy cestu k nim, když chystali synodu ve střední Moravě. Přišli k nim s radostí (24. srpna) a pak veřejně vykládali mnoho o jejich opravdovém pohostinství a nevšední zbožnosti, všechno ve vyšším stupni, než co se o nich proslýchalo. Počet kněží byl větší než 200 hlav a účast ochránců, pánů a šlechty, byla veliká. Bylo tam tehdy voleno 15 sluhů božího slova, šest konseniorů, dva biskupové (Jiří Israel a Jan Blahoslav), prvý pro dohled na církve polské, druhý na moravské. Tam jim naši krajané (dí Łasicki) blahopřáli k jejich štěstí a těsněji se s nimi spojili v náboženství.
94. Téhož roku dal znovu vytisknouti bratrskou konfesi (v Tubinkách ve Švábsku) Ital Pavel Vergerius, někdejší justinopolský biskup a legát římského papeže pro Německo. Tento poznal pravdu evangelia a zakusiv pro ni vyhnanství dosáhl pohostinství u vévody virtemberského. O Bratřích psal pak Vergerius v předmluvě ke konfesi takto: Především pokládám Za hodno říci, z jakého důvodu a k jakému cíli jsem vydal toto valdenská či (jak se říká) pikardské vyznání křesťanského náboženství. Při mé vřelé touze, spatřiti a poznati mnoho rozmanitých církví rozmanitých národů, povolal mě nedávno Bůh z Němec do Pruska, Litvy a Polska; když jsem nakonec dlouho jezdil Polskem, připadl jsem asi na padesát církví, zařízených podle způsobu a předpisů valdenských. A ty mně opravdu způsobily jakousi jedinečnou rozkoš a radost. Neboť hlas evangelia zaznívá v nich čistě a svorně; a to až do té míry, že jsem nemohl ani tušiti, tím méně viděti nějaký blud neb rozpor ani v učení ani mezi učiteli. Obřady jsou prostičké a čisťoučké, tak zcela vzdálené od papežských pověr a kejklů, že po nich nezbývá ani čichu ani stopy. Kázeň je vážná a přísná; z ní plynoucí obnova a náprava života nese takové plody, že jako jejich kořen snadno poznáš kajícnost, nikoli líčenou, nýbrž co nejopravdovější a zcela důstojnou člověka křesťanského. Když jsem o tom jednak psal bratřím do Italie a u jiných národů, dílem jsem některé věci osobně a s velkým nadšením vyložil osvíceným knížatům německým a jiným tamním vedoucím mužům, zdálo se mi, že jedni vůbec nevědí o Valdenských, druzí že se velmi diví, co že to Poláky napadlo, že přijali právě valdenskou konfesi! Obávali se totiž, že valdenskými názory nakazí a poskvrní čisté a svaté učení Kristovo, které teprv nedávno přijali. Tedy z tohoto a to velmi vážného důvodu považoval jsem za svou povinnost přičiniti se všemožně, aby valdenská konfese, kterou již bylo těžko dostati, byla znovu vytištěna a rozšířena; neboť jsem naprosto nepochyboval, že všichni, kterým leží na srdci čistší učení, budou hned po prvním doušku (jak se říká) slaviti velikými chvalami nejen konfesi samu, nýbrž i Poláky a jiné lidi, kteříkoli ji přijali do své církve; a že budou nakonec prositi Otce nebeského, aby ráčil zachovati církevní

obnovu tak dobře u nich započatou, aby ji svou nesmírnou dobrotou ráčil rozmnožovati a den ode dne více požehnávati. Mimo svědectví Martina Luthera, muže nad jiné ctihodného a svatého, který schválil a doporučil tento valdenský církevní řád, rozhodl jsem se připojiti podle zásluhy také svědectví jiných mužů zvlášť vzdělaných, zbožných, vážených; zejména Filippa Melanchthona, Martina Butzera a Wolfganga Muskula, kteří podle mého zdání chválí tuto konfesi ještě více. než Luther, ač ji přece Luther pochválil slovy velmi závažnými. Vím sice dobře, jaký jsem, ale přece napomínám církve v Kristu obrozené za těchto čtyřicet let, aby nepovažovaly za dostatečné, že mohly ze svých církví vypuditi papeženské pověry a ostatní ohavnosti, ale aby bedlivě a úzkostlivě hleděly udržeti svorné, čisté a pravé učení syna božího, pána našeho Ježíše Krista, a zavésti konečně jednou vzájemnou kázeň i umrtvování života, jak je důstojno takového učení!

95. Posílaje tuto konfesi Bratřím do Pruska napsal mimo jiné: Knížata v Německu se diví, co mě to napadlo, přidati se k pikartům; ale když mě slyší, přestávají se diviti. A dále: Dosáhl jsem, doufám, že mnoho lidí po velké části Evropy chápe, co je valdenská konfese, a že ji také milují; zásluha náleží Bohu.
96. O čtyři léta později (19. března 1561) psal znovu Bratřím těmito slovy: Jako mě duch Páně přiměl, abych se odtrhl od cizoložné církve Antikristovy (a odtrhl jsem se milostí boží před desíti lety), tak mě nyní nutká,hledati tu církev, jež se mi zdá ze všech nejlepší, abych v nl totiž zemřel a svou duši vrátil nebeskému Otci. To musím učiniti (bude-li tak jeho vůle) nejen k vůli sobě, nýbrž i na příklad jiným, ať jsem člověk jakýkoli. Útěkem z papežství dal jsem doklad, že se celým srdcem odvracím od jeho učení; nyní toužím vydati svědectví, že sice nehaním učení těch církví, u kterých jsem, ale že miluji ty církve, v nichž vládne přísnější kázeň. Chválím sice zmíněné církve, ale postrádám druhou stránku evangelia, totiž kázeň. Vyznávám tedy, že vašim církvím dávám přednost přede všemi. A aby se nikdo nemohl domnívati, že u mne vznikl tento názor z nenadání, beru Boha za svědka, že se mi líbily vždycky, jakmile jsem okusil evangelia; ba že jsem je obhajoval podle svých sil, jak mi může býti svědkem mnoho lidí. Obzvláště to dosvědčují dva mé skutky; jeden z nich, že jsem obměkčil nejjasnějšího krále českého (Maxmiliana), když o nich smýšlel dosti špatně. Celkem, chtějí-li mě vaše církve přijmouti, chci se k nim přičleniti a v nich zemříti atd. A poněvadž se dobrovolně vzdaluji rozkoší, nebudu jich hledati u vás. Dotkla se mne ruka Páně, mám jiné snahy, jiné myšlenky atd.
97. Také vedle toho v dopise Rokytovi připojil: Ničeho nežádám snažněji od Otce nebeského, než aby mě přenesl do klína vašich církví. Neboť v jádru jim dávám přednost přede všemi a rád bych veřejně vydal ostatním církvím toto svědectví, že tak smýšlím. Nepochybuji, že vznešený pán Jakub (hrabě z Ostrorogu) dá ti nahlédnouti do některých spisů o koncilu (Tridentském). Cítím, že jsem duchem božím napomínán, abych přišel na koncil; a jistě (dají-li mi záruku bezpečnosti, o jakou jsem žádal), nebudu se moci zdržeti, abych nešel. Je sice nebezpečí, že se mnou naloží, jako naložili s Janem Husem a s Jeronymem Pražským; ale nemohu tento život nijak lépe vynaložiti, leč vydám-li jej mučení. Toužím zemříti a býti s Kristem. Pozdravuji bratra Jiřího a Petra a všechny ostatní služebníky slova božího. Proste za mne, ze srdce o to prosím. Kéž Otec nebeský rozmnoží všem nebeské poklady, ducha a víru, skrze Krista, pána našeho. - Potud Vergerius. Ale nebylo dáno tomuto znamenitému muži splnění ani jednoho ani druhého přání (ani se nedostal do Polska, ani nebyl korunován mučednictvím), nýbrž byl brzy potom přenesen do nebes zákeřnou smrtí.
98. Zatím církve malopolské, stále ještě kolísající, nemohly dospěti k žádnému ustálení svého řádu; neboť jednak značná část šlechty, jednak ti, kteří, byvše tajně nakaženi od vlašských horlivců, hýčkali ve svém klínu ariánství, vyhýbali se jhu kázně. Jan Łaski

(polský pán, který před dvaceti lety povrhl ve své vlasti biskupskou hodností a z lásky k pravdě odešel do ciziny; byl na své pouti kazatelem církve v Londýně, Emdenu a Frankfurtě nad Mohanem; roku 1536 byl povolán zpět do vlasti a vrátil se) psal o tom Janu Černému, biskupovi bratří v Čechách, a jeho druhům v úřadě (r. 1558) takto: Dosud ještě nemáme mezi sebou nic jistého ustanoveno. Ale je zcela nezbytné, abychom se sešli. Neboť musíme dozajista zakročiti proti různým pokusům Antikristovým, které svými pletichami zřejmě u nás strojí, aby církve uvedl ve zmatek a bránil pokrokům evangelia. Někteří neschvalují ve všem naše společné učení a stěží se chtějí podvoliti církevní kázni. S těmi tedy bude třeba jednati podle společného plánu. A Bůh přidej milost, abychom se nescházeli nadarmo atd. Tak psal onen výtečný šl. Łaski s nadějí nejlepší, ale marnou; neboť nadarmo se konaly schůze tohoto roku a ještě v několika následujících letech; nebo~ zchytralí odpůrci Trojice (skrývajíce ještě jed) vždy vyvinovali protitlak podle výroku Spasitelova: Každý, kdož zlé činí, nenávidí světla. Jan 3, 20.

99. Když byl do nebeské vlasti odvolán zbožný stařec šlechtic Łaski, byla roku 1560 znovu svolána synoda v městečku Ksi±ž; nenávistníci pravdy a řádu nabyli větší smělosti a tvrdili tam, že senior či superintendent se nemá voliti z duchovních, nýbrž ze světských členů; byli přesvědčeni, že ti si spíše dají nalíti jejich jedu. Důvody předstírali dvoje: 1. Duchovní prý mají práce dostatek, každý ve svém stádci; 2. aby nezůstalo nic zaváněj ícího papežstvím mezi těmi, kteří se od papeže odloučili. Vyslanci našich církví, kteří byli přítomni (Lorenc a Rokyta), nepochopili ještě hloubku satanovu, ale otázáni na své mínění přece prohlásili, že máme obyčej opačný, a opírali jej vážností Písma a důvody z rozumu; k nim se přidávali duchovní, šlechtici odporovali, a trval prudký spor.

100. Konečně nenávistníci řádu provedli nápor v tom smyslu, že tvrdili, že by bylo možno míti z kanonických písem dokonaljší reformaci, než jakou mají bratří Valdenští. Naši tedy sepsali důkazy, že právě bratrská reformace je ta žádaná, to jest zřízená co nejblíže k obrazu staré církve apoštolské; to svědectví že jí dávají nejslavnější evangeličtí mužové tohoto věku. Naše reformace že nebyla provedena překotně nebo od nějakého jednotlivce, nýbrž že bylo připuštěno pouze to, co nejlepšího se dalo nalézti úvahou mnohých, čemu naučila zkušenost, co přidal ohled na dobu a co utvrdil zvyk. K čemu tedy třeba nových a nejistých pokusů, když čtyřicetiletou zkušeností jest již dostatečně zřejmo, jaké je ovoce evangelia, chápeme-li se ho spíše vznosnou theorií než pokornou s poslušnou praksí: že totiž evangelium trvá jen v chrámech a na rtech mnohých lidí, ale bez odměny, která by byla důstojná tak velikého světla, bez obnovy života. Velmi pravdivým prý se shledává svědectví pomesánského biskupa Sperata (zemřelého před šesti lety), který si postěžoval, že se vskutku tak děje: My kážeme, říkal, a nečiníme; lid slyší, a nevěří. Konečně doložili, že díIo i nebude do budoucna stálé, jestliže se polští evangelíci nesváží se všech stran pouty řádu; řád pak že spočívá v tom, aby jedni vládli, druzí poslouchali, k věčnému vzájemnému povznášení.

101. Konečně, poněvadž se namítalo, že Bratří nemají církev otevřenou, s plným obcováním svatých, nýbrž že slouží svátostmi jen některým, sobě oddaným, byla dána odpověď, že Kristus zakázal dávati svaté nesvatým a že křesťanství se musí začínati od pokání, nikoli od svátostí. A podle ustanovení Kristových nemá se rozhřešení zvěstovati nikomu, leč těm, kteří znovu přicházejí k rozumu a věří; to obé (pokání a víra), aby nebylo jen po; vrchní a klamné, vyžaduje zkoumání, zkoumání pak vyžaduje náležitého času. A poněvadž připisovati pouhým svátostem spasitelnou moc jen z výkonu obřadu jest základem bludů v papežství, nedá se tento blud napraviti jinak, leč odkryjí-li se tajnosti srdcí jistou zkouškou, a to ne kvapnou, a budou-li nově

přicházející dlouho a bděle jednak poučováni, jednak zkoumáni. Neboť správně poznamenal Cyril, že Kristus se nesvěřil hned těm, kteří u něho vyznali víru (Jan 2, 24), a Jan 2latoústý nazýval nedonošenými křesťany ty, kteří jsou připouštěni k užívání svátostí dříve, než se naučí zdržovati se všech věcí, zakázaných v Desateru. Proto pravý služebník Kristův, aby nedělal nedonošené křesťany,.musí nejdříve vyžadovati ode všech svých svěřenců náležité plody kajícnosti. A poněvadž kněžský úřad má tři části: 1. učení, 2. kllče, 3. svátosti, proto se smí přisluhovati svátostmi jen těm, kteří nejen neporušeně přijímají pravé učení, nýbrž i podrobují svůj život zákonům kázně. Kdyby to někdo nechtěl, jak bude částí stádce? A nežli se stane částí stádce, jak se má vpustiti do stáda? Což se mají porušovati zákony řádu k vůli prostopášníkům, kteří se vymykají zákonům řádu? Atd.

102. Tyto vývody, tenkrát obšírněji probírané, máme po ruce; ale jejich síla nebyla tenkrát taková, aby zatvrzelci ustoupili. Ba dokonce byly závěry té synody vyjádřeny tak, že bylo jasně zřejmo, jak tam moudrnst světská převážila nad božskou, tělesná nad duchovní. Neboť netvořilo se tělo církve, jaké chtěli apoštolé (Ef. 4, 16), aby ze síly uvnitř působící mohlo bráti vzrůst k vzdělání svému v lásce, nýbrž takové, jakému chtěli apoštolé zabrániti (tamtéž, v. 14), v němž by lidé nestálí, věčné děti, mohli se zmítati a točiti podle každého vánku učení skrze prohnanou schytralost k oklamání lstivému. Ukázalo se to věru, když se mámivý duch ariánství den ode dne bezuzdněji rozmáhal a rušil víru i klid církve, takže konečně pravověrní musili se probuditi, vyhnati od sebe ty rušitele a spojiti se mezi sebou pevnějšími svazky duchovními.

103. Neboť konečně nalezly místo rady tolika zbožných a moudrých mužů, takže církve malopolské přijaly řád Bratří českých, ustanovivše z počtu. kněží pro své církve (rozseté po velmi rozsáhlých krajích) pět biskupů čili seniorů (krakovského, sandoměřského, lublinského, ruského a bełzského) se stejným počtem konseniorů; ti měli napříště býti vždy voleni i ustanovováni slavnostním způsobem. Ustanovili i kněze a jáhny čili katechisty, akolyty čili lektory, také světské seniory po jednotlivých církvích a synody, které se měly slaviti každoročně (pět krajových, jedna pro celé území). Toho příkladu následovaly také církva velkoknížectví litevského, rozdělivše se v šest diecesí pod stejným počtem seniorů a konseniorů. A poněvadž zbýval ještě nějaký rozdíl v obřadech, jaly se církve i tyto rozdíly konečně mezi sebou vyrovnávati; tak se zdálo, že už nic nezbývá k plné bratrské svornosti.

104. Přes to přese všecko jesuité svými křiky a pomluvami u krále vytýkali evangelíkům chaos bludů a rozkolů. Proto evangelíci, jak se už otevřeně oddělili od vyložených kacířů ariánských (kteří byli později nazváni sociniány podle nového podvodníka Socina), tak také z touhy po větším a větším vzájemném sjednocení vstoupili v ještě úplnější splynutí, vyhlásivše (se svolením zbožného krále Sigmunda Augusta) všem evangelickým církvím obecnou synodu v Sandoměři r. 1570, kde bylo ustáleno srozumění ve víře a v křesťanském náboženství mezi všemi církvemi vyznání augšburského, českého ajkjutyporewqnbczvewbcfgtw helvetského. To je známá věc, poněvadž zápisy tohoto srozumění byly tolikrát přetiskovány v Polsku i v Německu; nehledě k tomu, že se potom zdálo, jako by se odtahovali augšburští (rozličně matení z Německa od svých krajanů, zvyklých na spory).

105. Tedy k tomuto výsledku dospěly tehdy umírněné rady Českých bratří za pochvaly všech dobrých lidí. Chci se zmíniti jen o jednom, o Janu Łasickém, vzdělaném šlechtici polském. Ten ještě jako mladík, čtyři léta před uzavřením tohoto srozumění, stal se z papežence evangelíkem; když slyšel, že mimo helvetské vyznání, ujaté již v jeho vlasti, jsou ve Velkopolsku ještě jiní evangelíci, a to vyznání augšburského a českého, toužil poznati, v čem se liší; proto se vydal na cestu k nim a všechno si prohlédl osobně. Podobně, když provázel syny některých vznešených pánů

do Německa a do Francie, zvolil směr přes Čechy a navštěvoval Bratří; dotazoval se na všechno a zaznamenával si vše, co se mu zdálo pamětihodného. Z toho pak složil jejich historii (pod názvem Osm knih o původu a činech Bratří českých). Tam (v sedmé knize) také toto sandoměřské srozumění církví připsal hlavně jejich působení.

106. O sobě samém pak vypravuje Łasicki toto: Roku 1567, když jsem se ubíral na studie do Heidelberku, a zase r. 1571, když jsem se vracel ze Štrasburku domů, odbočil jsem poněkud z cesty k Bratřím do Prahy a do Boleslavě; jejich biskupem byl toho času v Čechách Jan Kalef, muž vážný a přísný, jak jsou oni všichni. Nesmrtelný Bože, jaká a jak veliká radost vzplanula tehdy v mém srdci ze spatření a poznání všech těchto věcí, které jsem tu již vypsal a které budu poctivě vykládati v knize osmé! Když jsem bedlivě jednotlivé věci prohlížel a dotazoval se na všechno, jistojistě se mi zdálo, že jsem v církvi efeské neb v thesalonicenské nebo v kterékoli jiné apoštolské; neboť jsem na vlastní oči viděl a na vlastní uši slyšel, co čteme v psaních apoštolských, v listech Ignáce mučedníka, v obranách Justinových neb v Apologetiku Tertullianově; takže zfejmě jsou velmi nespravedliví a Bratřím křivdí všichni ti, kteří vnuknutím onoho zlomyslníka a závistivce utrhají jejich svatému obcování, zlehčují víru, jež vydává ovoce zbožných skutků, a škodí lidem tak dobrým, nevinným a pokojným. Neznají Čechy, neví Morava, jaké má obyvatele; jinak by se k nim uctivěji měla a milovala by je více, než to činí. Zasluhují si naprosto, aby se jim svěřilo řízení celé církve, chceme-li, aby byla svatá a bez poskvrny, a aby se vrátila k někdejšímu rozkvětu a síle apoštolského věku. Ale marné jest, všeho toho si přáti. Nikdy neustoupí obílené stěny pravým biskupům, a ovce Kristovy obrácené v kozly nesnesou jiné pastýře, leč podobné sobě. Bude hýřiti Babylon, až jedné hodiny přijdou rány jemu určené, z nichž jen Noe, Lot, Daniel, a Tobiáš vyváznou zdrávi pod ochranou boží. - Toto tehdy napsal ten horlivec, snad příliš vřele, ale nicméně slouží to k pobídce, zabývati se věcmi bystřeji a bráti v počet nejen to, co se zevně stkví, nýbrž všechno. Vždyť se může státi, že pod nejošklivější skořápkou se skrývá nejkrásnější perlička; neboť Bůh obyčejně volí, co je v očích světa bláznivé, mdlé a neurozené, za nic nepovažované, takřka nejsoucí. (1. Kor. 1, 27, 28).

107. Svou historii, ať už jakkoli napoprvé načrtnutou, poslal Łasicki z Německa na posouzení ®enevanům; takto o tom psal Janu Lorencovi, bratrskému biskupu v Polsku: O vašich věcech jsem dopsal p. Bezovi, aby byly vydány na světlo, daporučí li to. A proč by ne? Kristus rozkázal, aby světlo zřejmě svítilo, atd. Snad by se mohly vydati, než vyjde něco lepšího; neboť zatím by u mnohých lidí rostl Pánu úrok z těch statků, které vám svěřil. Beza pak psal Łasickému takto: Konečně ti posllám zpět spis o církvích Valdenských bratří, který jsi mi poslal k přečtení a k rozhodnutí. Je v něm mnoho, čemu se naprosto obdivuji; a kéž by byla naděje, že bude možno něco zavésti do církví! Ale o některých věcech přece soudím, že se nemají předkládati k napodobování, poněvadž byl při nich vzat zřetel k době a k okolnostem.

108. Ale vraťme se k Bratřím, jak se zatím měli doma (v Čechách a na Moravě): lépe se měli pod vlídným panovníkem, užívajícím umírněných rad, pod Maxmiliánem. Mezi jeho důvěrníky byl Jan Krato, vrchní lékař, přítel Bratří. Tak se stalo, že jednou seděl v kočáře sám s císařem, který si vyjel na venkov pro občerstvení; císař se s bolestí zmiňoval o tolika a tak velikých neshodách v křesťanstvu a konečně se ptal Kratona, kteří mezi tolika sektami se podle jeho názoru nejvíce blíží apoštolské prostotě. Krato odpověděl: Nevím, zda by se to nemohlo přiznati Bratřím, které nazývají pikarty. Když císař odvětil, já také tak myslím, odvážil se Krato poraditi Bratřím, aby císaři dedikovali nové vydání německého kancionálu (které chystali, jak věděl). I stalo se tak léta 1566. Tam ve věnování vyjádřili naději svou i všech dobrých lidí, že skrze jeho císařské veličenstvo bude podporována všeobecná obnova církve, a

neváhali jej k tomu povzbuzovati příkladem Davida, Jozafata, Joziáše, Konstantina a Theodosia; neváhali také nabídnouti k tak společnému dílu i svou vlastní hřivnu podle míry, jakou jim naměřil své dary Bůh. Tak o tom svědčí i předmluva sama (kterou dosud všechny tyto zpěvníky, i později tištěné, vpředu nesou). Je pravděpodobné, že by byla nechyběla tomuto zvlášť poctivému panovníku dobrá vůle, kdyby mu to bývalo možno pro pletichy těch, kteří drží žezla králů v zajetí a ruce v poutech.

109. Třetího roku jeho vlády (1565) kuli nenávistníci pravdy nové protivenství proti Bratřím, zneuživše k tomu vlivu českého kancléře, pana Jáchyma z Hradce. Ten odjel do Vídně a všemožným naléháním docílil, že císař, ač nerad, podepsal nový mandát na přísnější plnění plnění Vladislavova mandátu proti pikartům. Ale boží dobrotivost bděla nad svými lidmi a nedopustila, aby dobrý panovník se buď poskvrnil krví nevinných neb se zatížil lkáním utlačovaných. Neboť když se kancléř vracel opatřen již listinou a když přejížděl dunajský most, právě vyjev z vídeňských bran, stalo se, že trámy povolily, jedno pole mostu se propadlo a vydalo jej dunajským vlnám k utopení. Utopil se tedy i se svým průvodem; jen šest rejtharů vyplavalo a mladík urozeného stavu, který zemřel až sešlostí věku, jsa trvalým svědkem hrozného soudu; ale přistoupil k náboženství bratrskému, nad nímž, jak tenkrát poznal, Bůh bdí. Ten, plavaje po dunajských vodách, spatřil svého pána zmítaného vodami, uchopil ho za zlatý řetěz a držel, až přišli na pomoc rybáři, které viděl přijížděti na loďce. Pán byl tedy vytažen, ale mrtvý; skřínka však, do níž uložil zkázonosné listiny, potopila se tak hluboko, že už nikdy více nepřišla na oči žádného člověka. A nebylo nikoho, kdo by se chtěl o ni opět pokusiti. (O tomto příběhu se zmiňuje také Thuanus v knize XXXVI. a klade tu událost na 10. prosince.)

110. Když byly výtisky bratrské konfese (také posledního vydání v Tubinkách) rozebrány tak, že byla po nich poptávka, byla znovu vytištěna ve Vittemberku (r. 1573), pěkněji než předešlá vydání, se starou Lutherovou předmluvou a s listem žijících profesorů Bratřím, v němž bylo psáno toto: Blahopřejeme vám a vaší církvi k tomu duchu, že po chvalitebném příkladu svých předků se stále staráte o to, abyste prospívali v poznání Kristově den ode dne a abyste svěřený poklad odevzdali také svým sousedům a potomkům. Chválíme také přísnost církevní kázně, kterou po příkladu staré církve u sebe zachováváte bez pověry a bez osidla svědomí, atd. Ve Vittemberce 8. února 1573.

111. Když pan Krato poslal tuto konfesi Jeronymovi Zanchimu (působícímu již v Heidelberku), odepsal Zanchi těmito slovy: Přečetl jsem pozorně bratrskou konfesi, kterou jsi poslal, a to s velkou vnitřní rozkoší. Neboť netoliko jsem shledal, že celé učení se srovnává s Písmy svatými, nýbrž také se mi zdálo, jako bych viděl čistou a opravdu křesťanskou zbožnost jejich srdcí. Vždyť je patrno, že si neustanovili za cíl bořiti a podvraceti naprosto až od samých základů (jak někteří činí) a beze všeho rozdílu to všechno, cokoli je v církvi římskéů nýbrž zvolili cíl, budovati církve podle pravého a apoštolského a tím také spasitelného pravidla zbožnosti, zavrhnouce, co je zavržitelného, napravíce, co vyžaduje nápravy, a zachovajíce, co se má zachovati; to je konečně pravý a náležitý způsob církevní reformy. O kéž bychom se všichni po příkladu těchto dobrých Bratří oddali témuž snažení! Jistě bychom i v sobě samých cítili i na jiných spatřovali více zbožnosti, míru, svornosti a lásky (jimiž se slaví Bůh a rozmnožuje království Kristovo). A k čemu, prosím, směřuje celé Písmo svaté, kázání evangelia, přisluhování svátostmi a ustanovení kázně, leč abychom byli těmito vnějšími pomůckami udržováni, podpíráni a podporováni a tak abychom vnitřním působením Ducha svatého prospívali každodenně víc a více jak v pravé víře a lásce, tak ve snaze po dobrých skutcích a po svatém životě? A aby (jak praví apoštol) byl dokonalý člověk boží, ke všelikému skutku dobrému hotový. Tedy, ač částečně ti

činím ústupek (pokud píšeš, že je při nich více svědomí než vědomí), přece se nevzdávám zhola, neboť moudřejší jsou, zdá se mi, tito pošetilci svou nevědomostí než mnozí mudráci svou mnohonásobnou vědomostí, atd.

112. Łasicki připojuje o téže bratrské konfesi i posudek Stanislava Sarnického (kterého počítá Starowolski mezi sto vynikajících spisovatelů polských; byl to sluha slova božího helvetského vyznání, později superintendent krakovské diecese); posudek zněl takto: Otáže-li se mě kdo, čím se liší česká konfese od augšburské a helvetskí, dovedl bych ukázati, že všem konfesím německym i francouzským jde hlavně o to, aby vyvracely a odsuzovaly zlořády papežské; jediná konfese následovníků mučedníka Jana Husa nejenom boří, co je na překážku, nýbrž i opravuje a obnovuje stavení nového obrozeného člověka a dobře spořádaní církve.

113. ®e názor heidelberských theologů (kteří se tehdy pod Fridrichem třetím zbožně starali o zavedení pořádku v církvích falckých) byl nejinaký, jest zřejmo z jejich poselství k Bratřím do Čech a z dopisů. Neboť takto psal Zachariáš Ursinus Ondřeji Štěpánovi, bratrskému biskupovi: Známe z vaší konfese nejenom souhlas s námi ve všech hlarmích článcích křesťanského učení, nýbrž i péči a bedlivost o zachování života náležitého na křesťany. A po té stránce vám po zásluze blahopřejeme k většímu štěstí, než je naše, a prosíme vás, abyste nám pomáhali u Boha svými modlitbami k dosažení jeho milosti, kterou by nám byl popřán poněkud hojnější prospěch také v pořádku a poctivosti křesťanské, abychom tak sami sebe soudíce nemuseli byti souzeni od Boha. Neboť, ačkoli se touhy a snahy již dávno nesou k tomu, aby bylo mezi námi konečně viděti trochu lepšího pořádku, přes to podržujeme až dosud stěží pouhé jméno neb slabý stín kázně; vždyť i pouhé jméno církevní kázně vešlo tak v ošklivost, že se velká část od něho odvrací a přeje si jeho vyhlazení (ježto jedni příliš nemoudře a příliš nevhodně kázeň vymáhají, druzí příliš urputně a šmahem ji zamítají). A tak vidíme se studem a s bolestí, že se nám ve vašem mínění přičítá víc, než sami u sebe nacházíme; my však z toho cítíme v sobě podněty, jichž puzením se máme snažiti, více odpovídati vašemu a jiných lidí dobrému mínění o nás, atd. 19. března 1574.

114. Dostavše odpověd na tento list, poslali Heidelberští k Bratřím jakéhosi Badia s tímto dopisem (psaným od p. Oleviana témuž biskupu): Pan Ursinus mi ukázal vaše psaní a psaní pana Langueta; z nich jsem poznal, že vy již dávno se horlivě snažíte k tomu cíli, po němž i my dychtíme; abychom totiž začátek, střed i konec náboženství kladli ne do rokování, nýbrž do skutků, to jest do pravého obrácení k Bohu a do pevné víry v Krista. Prosím vás tedy jménem svým i svých bratří, kteří zde slouží církvi, abyste tomuto Janu Badiovi vyložili veškeré zřízení vaší církve a věnovali mu svou přízeň; neboť je to muž vzdělaný a velmi zbožný. Pozdravuje vás pan Ursinus a všichni druhové. V Heidelberku 28. dubna 1574.

115. A jak smýšleli Heidelberští o tom, co Badius viděl, je zřejmo z listu, který zase Olevianus napsal Štěpánovi 6. září; mluví tam takto: Nedá se ani říci, jak vysoce si vážím toho díla Páně, které on ve vašich církvích netoliko začal, nýbrž i po tolik roků dále koná. Svrchovaná porušenost tohoto věku nemálo nabádá mne i mé druhy, abychom se s vámi poradili o nejlepším způsobu církevního zřízení. Neboť toužíme stavěti tak, aby budova byla pevná do budoucnosti. Vidíme však. jaká bává proměnlivost a jak náhlé obraty v těch církvích, které jsou takřka zbaveny svéprávnosti a prostě závisí na světské moci. Jestliže se nezakročí proti tomuto zlu zavčas, pocítí mnozí zbožní, že se (aspoň z velké části) nadarmo snažili; aspoň pokud se týká pevnosti stavby i rozšíření veškeré správy Kristova království. Co vám v té věci popřál Bůh, tomu rozumíme a toužíme to plněji poznati; i prosíme Pána, aby sám poskytl k tomu prostředky. Zajisté, když se dívám na smutný vzhled reformačních

církví v Německu, všecek téměř trnu. Vidím, že světské správy bývaly hostmi církve, ale že se již na mnohých místech hosté mění v pány, takže nerušeně vládnou nad církvemi, ba i nad samým nebeským učením. Neposlední příčinou toho zla se mi zdá, že mnohé církve se příliš přiklonily k světským vládám tohoto světa; jako by to byla podstatná část království Kristova! A proto nemohu než velebiti váš způsob budování, že totiž chcete, aby vaše církve vládám tohoto světa, ba všem lidem k dobrému byly poddány tak, aby přesto nic neubývalo na jejich svobodě, kterou jim zjednal svou krví Kristus.

116. Hubert Languet (o němž jsem se výše zmínil) byl vyslancem kurfirsta saského na císařském dvoře ve Vídni, muž to velmi vlivný. Nalézám několik jeho dopisů k Ondřeji Štěpánovi, a v jednom z nich tato slova:

Ničeho se nebojí papež víc, než našeho dorozumění a spojení; to by bylo pro něho zkázou, kdyby se to dalo zařídit; ale jsou mezi námi někteří bláznivi theologové, kteří odmítají všechny správné rady a tím konají dílo užitečné pro papeže. Rád bych, aby se české církve, které si podle tvého dopisu žádají augšburského vyznání, spojily dříve s vašimi. Ale to záleží jedině na uvážení Boha, kterého musíme vroucně prositi, by chránil své stádo proti těm, kteří se snaží je rozptýliti. O urozeném pánu ze ®. soudím totéž, co ty. Zdá se mi, že je z toho druhu lidí, kteří soudí o věcech moudře a prostě, nic nedbajíce na své city; hodně mnoho lidí /kteří jinak nepostrádají ducha) dává se strhnouti city tak, že se někdy zdá, jako by je opouštěl zdravý smysl, když posuzují věci. Ve Vídni, 15, února 1574.

117. Zatím vyšlo r. 1572 v Antverpách proslulé čtyřjazyčné vydání bible prací Benedikta Arie Montana a brzy nato nový latinský překlad bible od Františka Junia a Emanuela Tremellia v Heidelberku. Tím byli povzbuzeni Bratří a obrátili svou snahu k pořízení také nového překladu ve svém jazyku, věrně podle pramenů (neboť až dosud byly všechny překlady jen překladem latinského překladu). K tomu cíli vyslali na university (vittemberskou a basilejskou) několik kandidátů theologie, aby se snažili naučit se do základů svatým jazykům. K nim přistoupil rozený žid Lukáš Helic poznaňský; byl to učený i zbožný muž, a také se stal u nás služebníkem evangelia. Aby se oni mohli klidně věnovati této svaté práci, bylo jim přiděleno k společnému bydlení místo uprostřed Moravy, zámek Kralice, a byla tam zřízena i tiskárna pod ochranou vznešeného pána Jana ze ®erotína, který sídlil v sousední tvrzi Náměšti a slušně je všechny vydržoval svou štědrostí. Bůh tomu požehnal tak velice, že jestliže kdo z Evropanů, tedy my máme proroky a apoštoly mluvíví domácím jazykem co nejryzeji. Strávili pak v této práci celých čtrnáct let (pořizováním čistého překladu, skládáním vysvětlujících poznámek a tiskem šesti dílů); neboť první díl, Pentateuch, vyšel roku 1579; druhý, historické knihy, 1580; třetí, hagiografie, 1582; proroci 1587; apokryfy 1588; konečně šestý díl, obsahující Nový Zákon, r. 1593. Odtud teprve se pořizovala pozdější vydání.

118. Roku 1575 konal Maxmilián v Praze sněm a dovolil stavům pod obojí, aby provedli sloučení pod společným heslem jediné konfese; hleděli tomu zabrániti sice vší silou, ale marně jak jesuité, tak lžihusiti. Vložili totiž do svých prosbospisů a ohražení mimo jiné to, že stavové pod obojí nejsou ve víře jednomyslní, nýbrž že mezi sebou chovají pikarty, kalvinisty a luterány. Stavové, aby mohli dokázati svou shodu, pojali plán, sepsati společnou konfesi; vybrali k tomu určité theology a dali jim dozorce z pánů, rytířů a městského stavu. Těm tedy předložili pražští mistři knihy mistra Husa a synodální i sněmovní usnesení starých Čechů stran náboženství. Ti, kteří přijali augšburské vyznání (již velká část stavů), předložili tuto svou konfesi, a ti,

kteří byli z Bratří, také svou. Porovnávali tedy v jednotlivých článcích víry i smysl i způsob vyjádření jednotlivých částí, a nesestupujíce až k příliš podrobným, jemným a scholastickym rozdílům sporných otázek, vyjadřovali je takovou formulací, kterou by mohla a chtěla podepsati každá ze stran. Tato jejich křesťanská umírněnost a moudrost nejenom prospěla tenkrát jim, nýbrž zalibila se i mnohým znamenitým mužům v Německu a jinde. Neboť císař schválil tuto konfesi jemu předloženou a přijal v královskou ochranu všechny, kteří ji podepsali. Toliko právo zříditi konsistoř a universitu, o něž žádali, odložil na jiný čas; zatím však svatosvatě sliboval, že on sám neb alespoň jeho syn (kterého již označil za svého nástupce) nezanedbá žádosti stavů.

119. Sluší poznamenati, že tato konfese stavů byla sepsána česky; latinsky nebyla přeložena, tím méně vytištěna, leč až roku 1619, když ji králi Fridrichovi předkládala pražská universita a konsistoř. A proto není obsažena v Harmonii čili srovnání konfesí; co je tam uváděno pod jménem české konfese, to je vlastní konfese Českých bratří, nikoli ta společná stavovská. Tu dal aspoň do němčiny přeložiti a brzy po sněmu r. 1575 ji poslal k posudku vittemberským theologům pan Bohuslav Felix z Lobkovic a Hasištejna, který byl tenkrát od stavů pověřen jednáním jako direktor. Vittemberští pak ji schválili (ve své německé odpovědi baronovi), užívajíce mimo jiné také těchto slov: Tato konfese je stručná a zpozorovali jsme snadno, že při jejím sepisování se hledělo hlavně k tomu, aby přední články víry byly vyjádřeny krátce, pěkně a přesně, k uvarování zbytečné obšírnosti a sporů i hádek o choulostivé otázky. To by snad mohli vytýkati někteří hádaví lidé v našem Německu, kdyby tato konfese byla také německy vydána; ale my nemůžeme než schvalovati tuto vaši křesťanskou moudrost a mírnost. Proto vám nepokrytě klademe na srdce, abyste se nedali odlouditi od této tak svaté a čisté prostoty, přijdou-li snad odjinud jiné posudky. Neboť tolik je jisto, že je to pro církve nejprospěšnější a že se církve tenkrát nejlépe budují, napravují a v jednomyslnosti udržují, když se křesťanskému lidu předkládá čisté učení evangelia v prostotě, bez jemných odstínů z ješitnosti vyhledávaných a bez hádek, kteří z toho vznikají; tak jako i v žalmu 25. je prosba: Prostota a upřímnost nechť mě ostříhají atd. Dáno ve Vittemberku, 3. list. 1575.

120. Šlechetný Maxmilián, vzatý se světa r. 1576, měl nástupcem svého syna Rudolfa; ten kráčel v otcovských šlépějích a vládl v pokoji až do roku 1602, do kdy se nikomu nestalo příkoří z náboženského důvodu. Teprve toho roku tajnými piklemi jesuitů skrze jejich nástroje dospělo se tak daleko, že Rudolf podepsal edikt od nich sepsaný (o znovuoživení Vladislavova mandátu proti pikartům) a rozkázal jej vyhlásiti; ale nic jiného tím nedocíleno, než že bylo dočasně zavřeno několik bratrských sborů. Neboť přední páni, ochránci Bratří, podali ohrazení, že se jich to nijak netýká, poněvadž nejsou takoví, jak se líčí ti stoupenci pikartů, a snadno dosáhli, že velmi mírný císař přimhouřil oči, aby jeho edikty nebyly přesně zachovávány; k vůli jiným evangelickým stavům nebylo nepřátelům ani možno, aby jejich provádění vymáhali. Mám také zprávu od hodnověrných svědků, že císař, když navečer toho dne z 2. července přikvapil posel o dobytí Stoličného Bělehradu Turky (předního to města uherského), zmaten prohlásil: Očekával jsem něco takového, jakmile jsem si dnes počal osobovati vládu boží, která je nad svědomím; narážel tím na výrok otcův.

121. A že neměl jiného úmyslu, než dostáti slibům zbožného otce a ustáliti svobodu svědomí, ukázal dostatečně později, když roku 1609 odevzdal dolní konsistoř a universitu zemským stavům pod obojí k opravě podle uvážení stavů (přes odpor papežův a strany španělské, ba i některých vlastních rádců). Přidal k tomu listinu majestátu, kterým potvrdil darování a dovolil, aby evangelíci podrželi chrámy a školy (které mají), nebo je budovali (kde by bylo třeba); zakázal utiskovati kohokoli pro náboženství (také z poddaných svých vlastních nebo katolických pánů, ba i z

duchovenských poddaných); zavázal i budoucí krále a své nástupce k svatému zachovávání tohoto závazku, a konečně obnovil svolení stavům, aby ze svého středu volili defensory, strážce této svobody.

122. Tedy stavové přetvořili konsistoř, a to tak, že k vůli svornosti zvolili hlasováním tři kněží z husitů, tři z Bratří a tolikéž z jiných evangelíků, a připojili k nim tři profesory z university; těmto dvanácti vybraným mužům uložili starost o církevní záležitosti celého království. A poněvadž již byla všeobecná dohoda o odstranění kompaktát a o řízení církví jedině podle předpisů božího zákona, byl zvolen první administrátor z husitů, Eliáš Šúd ze Semanína; napříště měl býti administrátor volen ze společného shromáždění děkanů. O Bratřích pak (jimž byl až do úplného splynutí povolen vlastní řád) bylo usneseno, aby měli vlastního seniora, nejbližšího kolegu administrátorova, pokud odlišnost jejich řádu potrvá (však při přátelské svornosti). Universita postoupila jim jako pravým potomkům Husovým také kapli, zvanou Betlemská, proslulou kázáními Husovými. To všechno se dálo za všeobecné radosti všech dobrých lidí; všechno se ozývalo božími chválami a na dveře chrámů se porůznu přibíjelo:

Kostelové otevřeni,
Čechové obveseleni,
co Maxmilián slíbiti,
to Rudolf ráčil splniti.

123. Zkvetlo tedy čistější náboženství a odstranilo se ponenáhlu po celém království lžihusitství, takže sotva až každý stý zbýval, kdo se neznal k učení evangelickému. Ale běda! Se svobodou náboženství (jak to bývá), začala se rozrůstati také nevázanost života a uvolňovati se podivnou měrou kázeň (i u těch, kde dříve kvetla). Proto ne všichni zbožní schvalovali tu svobodu, táhnoucí za sebou bezstarostnost těla, a někteří začali zle tušiti: až nás také zasypala hrozná bouře Ferdinandova, a naplnil se prorocký hlas: v pokoji hořkost má nejhořčejší.

124. Neboť nepřátelé evangelia, jsouce naplněni závistí a obrátivše se k svým navyklým piklům, přistrojili v tajnosti nástrahu, jejímž výbuchem jsme byli úplně přivedeni k pádu, celá naše církev česká, vzdorující po tolik století Nimrodu papežovi. Takže již musí naříkati s podvrácenou kdysi dcerou sionskou: Lovili jsou mne ustavičně jako ptáče nepřátelé moji bez příčiny. Uvrhli do jámy život můj a zasypali mrra kamením. Rozvodnily se vody nad blavou mou, řakl jsem : Veta po mně! (Pláč 3, 5 2. n.) Nebo~ když byl se světa vzat ochránce naší svobody Rudolf a když byly ukuty plány o provádění Tridentského koncilu, ~a se má začlti u Čecbů, postarali se o to, aby je vybraným týráním (proti posvátným ustanovením privilejí) vyštvali k netrpělivosti a odtud ke zbrani; tak chtěli míti (dají-li se k tomu strhnouti) zdání práva, potříti je zbraněmi celé katolické ligy jako odbojnílcy proti nej- . vyššímu majestátu. Tak se také stalo, poněvadž naše hříchy převažovaly nad spravedlností naší věci a poněvadž Bůh dopouštěl nepřátelům, aby lidé také na nás konečně naplnili míru ukrutnosti proti svatým božím.

125. Neboť po vítězství z roku 1620 jednak potrestavše na hrdle, jednak rozptýlivše přední pány, vypudili všeobecným mandátem do vyhnanství všechny pastýře církví (jakoby původce odboje) a pak se pokusili nejdříve vlídně lákati, později postrachem a rozličným protivenstvím donucovati lid ke změně náboženství. Když za celých šest let jen málo lidí takto polapili, vypověděli konečně roku 1627 veškeru evangelickou šlechtu z vlasti a jali se dohánětі lid žalářováním a mučením k odřeknutí kalicha a k slibu poslušenství papeži. Tu ovšem byli velmi mnozí hotovi obětovati raději krev než

duši, a také o to žádali. Ale toto přání bylo na posměch; nebot ti noví, železem ozbrojení apoštolé hlásali, že císař žízní ne po jejich krvi, nýbrž po spasení jejich duše. Bylo totiž usneseno v Římě, když tedy zkušenost celého století ukázala, jak při léčení lutherské kacířské horečky nic nepomáhá užívané pouštění žilou, že se musí nyní hledati jiné léky, dobrodiní životosprávy, a to skrze vyhnanství, žaláře a utiskování všeho druhu.

126. Takovouto čtyřicetiletou životosprávou došlo se tak daleko, že v mezích Čech a Moravy nezbývá evangelíkům již žádný chrám, žádná škola, žádné soukromé cvičení v náboženství a žádné svaté knihy, poněvadž byly spáleny knihy Písma a všechny jiné pomůcky čistější služby boží, kolik jen se jich kde dalo dopadnouti. Kdož však unikli z vlasti pro zachování víry Bohu a rozptýlili se po sousedních říších (počtem do tisíců), ti buď se dali zlomiti potížemi vyhnanství a ztratili vytrvalost, anebo prořídli dlouhým trváním pohrom tak, že nás zbývají jen sem tam drobné zbytky, jako po vinobraní dva tři hrozny a po česání oliv dvě tři olivky na konci větve (Iz. 17, 6), poněvadž se nad námi zapomínají všichni, kteří nás milují, aniž nás vyhledávají, ba dokonce, když my jich vyhledáváme, srdce své proti nám zatvrzují (Jer. 30, 14).

127. A my ovšem spravedlivě snášíme hněv všemohoucího, který na náš národ spravedlivě přiveden jest (2. Machab. 7, 58). Avšak zda ospravedlní před Bohem své skutky ti, kteří nedbajíce společné věci evangelické a starých smluv nejen nepřišli na pomoc podléhajícím ve společné věci, nýbrž i proti bratřím a sousedům podnítili Babylonské (jako kdysi Idumejští), volajíce: Rozbořte, rozbořte až do základů (®alm 37, 7). ~'` Ani jiní, zjednávajíce si mír, nerozpomenuli se, že Čechové, kteří společnou věc proti Antikristovi zastávali nejen prvně, nýbrž i vytrvale po tolik věků, zasluhují si, aby sa zase jejich věc hájila společnou pomocí; aspoň potud, aby se nedovolilo zhasiti u nich tak naprosto, jak se stalo, světlo evangelia (kde po prvé bylo rozžato a na společném svícnu vystaveno).

128. A tak národu nejsklíčenějšímu, nad jiné upadlému v nenávist za to, že horlivěji přilnul k šlépějím prvotní církve a k vedení svatých otců, národu pronásledovanému, svrženému, pošlapanému, od svých opuštěnému a nenacházejícímu lidského smilování zbude to jediné, aby se dovolával pomoci jedině u věčného slitovníka a říkal se zničeným kdysi národem božím: proto pláči, že daleko je ode mne vzdálen utěšitel; není, kdo by mne občerrtvil; zahubeni jsou synové moji, poněvadž zmohutněl nepřítel (Pláč 1, 16). Rozprostírá Sion ruce své, ale nemá žádného, kdo by ho potěšil (v. 17). Volal jsem na přátele své, ale oni mne zklamali (v. 19). Popatř, Pane, jakým způsobem jsem trápen (v. 20). Slyší, že vzdychám, a nikdo mne netěší, všichni moji nepřátelé se radují (v. 21). Rozpomeň se, Hospodine, co se nám děje, viz pohanění naše (kap. 5, 1). Dědictví naše přešlo na cizí, náš dům na cizozemce (v. 2). Sirotci jsme, bez otce (3). Protivenství snášíme, trpíme, nedopouští se nám odpočinutí (5). Sluhové panují nad námi; není žádného, kdo by nás vytrhl z ruky jejich (8). Přestala radost srdce našeho, v kvílení se obrátilo plesání naše (15). Ty, Hospodine, na věky zůstáváš, a trůn tvůj od pokolení do pokolení (19). Proč zapomínáš na věky na nás? (20). Obrať nás, o Hospodine, k tobě, a navrátíme se; obnov dny naše, jakž byly za starodávna (21).

129. Ale ani církve jiných národů slovanských nemají se tohoto věku o mnoho lépe, poněvadž jsou tištěny na jedné straně jhem papežským, na druhé tureckým, aneb jsou zasypány i mnohonásobnými pověrami církve řecké. Smiluj se nad svým lidem křesťanským, tolika způsoby nahlodaným a podhlodaným, Ježíši Kriste!

130. Ale k jakému cíli se to všechno zde připomíná? Pokud jde o nás, na útěchu, když si uvádíme na paměť, že ani nyní toto krajní zuření papežské krutosti nebude moci zastaviti běh evangelia, tak jako kdysi, za časů prvotní církve, žádná síla, žádná

mučidla, žádné tresty smrti nemohly zastaviti šíření křesťanství. Neboť i když se někde pochodně evangelia uhasí (jako u nás), přece jinde se tím silněji rozhoří. A Bůh není teď jiný než kdysi, ani není jeho ruka ukrácena, aby nemohl najíti svým věrným východ z pece babylonské a pohřížiti nepřátele v jejich vlastní plameny. Veliký jest Pán náš, nesmírný v síle a jeho moudrosti není počtu (®alm 147, 5); cožkoli chce, to činí na nebi i na zemi (135, 6). Neboť nezamítá svých na věčnost, nýbrž, jestliže zarmoutil, opět se smilovává podle množství milosrdenství svého. (Pláč, 3, 31, 32.)

131. A jiní, uvádějíce si na pamět tyto skutky a uvažujíce, jak přísně potrestal Hospodin nás (kteří jsme byli přece částí jeho dědictví), nechi se učí také sami báti se soudů božích, který je obyč jně začlná od svého domu (1. Petr. 4, 17), ba od samé svatyně své (Ezech. 9, 6). Neboť ať už věří, že my jsme byli blíže svatyně (pro snahu o světější kázeň), nebo že oni byli před námi, vyjde to na jedno. Jestliže totiž jsme opravdu byli blíže zbožnosti my, tu zajisté bude na těch, kteří měli menši péči o život křesťanský, aby na sebe vztahovali výrok Kristův: Jestliže se toto děje na dřevu zeleném, co pak bude na suchém? (Luk. 23, 31). Jestliže však byli oni opravdu blíže svatyně než my, tedy opravdu mohou očekávati větší rány než my, nezmoudří-li naším výstražným příkladem; neboť komu bylo více dáno, bude více bit. (Luk. 12, 47, 48.)

132. Jestliže by někomu přišlo na mysl: zde bylo mnoho vyprávěno na vaši chválu, tu odpovím: Vdastní chvály jsme nepřednesli žádné, připomenuli jsme jen, co jiní usoudili. Bude tedy dovoleno říci s nejvyšším učitelem: Vydávám-li já svědectví sám o sobě, svědectví mé není pravé. Jinýť jest, který svědectví vydává o mně, Jan atd. (Jan 5, 31, 32, 33.) Ale já nepřijímám svědectví od člověka (dí Pán), než toto pravím, abyste vy spaseni byli (v. 34, 35), to jest, abyste byli povzbuzeni k zvážení a uznání pravdy a k vzdávání chvály Bohu. Cíl tolika zde uvedených svědectví není pro nás jiný, než povzbuditi tím zbožné čtenáře k pozornému čtení naší knížky, aby tím lépe poznali, zda naše věci zasluhují tak velkých pochval tak velikých mužů, a podle toho aby buď své věci podrželi, jsou-li lepší, nebo opravili, jsou-li horší.

133. Jestliže jsme zhřešili, skrývajíce až dosud svou hřivnu, ejhle polepšujeme se, vykládajíce ji na veřejnost. A jestliže se nám již děje to, co onomu nevděčníku a zahálčivci, že totiž zakoušíme přísný soud Hospodina řkoucího: vezměte od něho tu hřivnu a dejta tomu, který má deset hřiven, (Luk. 19, 24), tu bude na nás, říci pokorně s Davidem: Pán jest ‚nechť učiní, co se mu dobrého vidí (2. Sam. 15, 26). A vám, církve, které máte více hřiven, ejhle, také svou již odevzdáváme! Přijměte ji, uctivě prosíme, od nás tak, aby z ní připadlo Hospodinu hodně více zisku, než dokud byla jen u nás samých. Když Bůh kázal, jak čteme u Mojžíše, aby mu byl postaven stánek, a když žádal od lidu dobrovolné oběti, tu kdokoli měl zlato, hyacint, šarlat, červec, hedvábí, kozí srst, beraní rouna atd., obětoval to; a dělníci povzbuzením božím zrobili z toho díla (Exod. 35, 23 n.). Nyní pak slyšíme, že se moudří mužové tu a tam radí o vybudování trůnu Kristova v církvích, kázně totiž, a o nejlepším způsobu církevního zřízení; proč by tedy jednoho každého nepobízela jeho mysl (jak tam praví Mojžíš, v. 29), aby obětoval, cokoli má? (Obětovati ovšem, co nemá, nemůže nikdo.) A dělníky, které vyvolává a vyvolá Hospodin, próč by nepobízela jejich mysl, aby toto stavivo třídili, pořádali, tříbili a tak stavěli stánek Hospodinu?

134. Pokud jde o mne, domnívám se, že Luther, Butzer, Kalvin, Muskulus, Zanchi, Baza, Olevianus, Vergerius atd. byli také Bezeleely a Aholiaby (naplněnými duchem božím) a že dovedli posouditi, co se více nebo méně shoduje s dílem božím; ale vy, kteří jste vstoupili v jejich práce, nepřipouštějte, aby jejich názory byly pro vás předsudkem, nýbrž s myslí co nejsvobodnější prodlévejte při rozsuzování všeho toho, co se naskytne. Toliko pamatujte, jestliže ty věci jsou z ducha apoštolského, že se

apoštolským duchem musí rozsuzovati, to jest, že se tu nesmí vyhledávati vzletnost řeči a moudrosti, nýbrž ukazování ducha a ctnosti atd. (1. Kor. 2, 1).

135. Ale o tom více, až napřed poznáte věc samu. Jako rozumějícím budeme mluviti; posuzujte, co budeme mluviti!

Dan. 9, verš 7.n.

Tobě, o Pane, přísluší spravedlnost, nám pak zahanbení tváře, všechněm blízkým i dalekým, ve všech zemích, kam jsi nás zahnal pro přestoupení naše. 15. Nyní však, Pane, který jsi vyvedl nás, svůj lid, ze země (duchovního) Egypta, a způsobils sobě jméno, jakéž jest dnešního dne, 16. nechť se již odvrátí hněv tvůj a prchlivost tvá od lidu (křesťanského). 17. Vyslyš, Bože náš, modlitbu služebníka svého a pokorné prosby jeho, a učiň, aby svítila tvář tvá nad svatyní tvou, zpuštěnou pro Pána. 18. Nakloň, Bože, ucho své a slyš! Otevři oči své a viz zpuštění naše! Neboť ne pro nějaké naše spravedlnosti poklekajíce pokorně prosíme tebe, ale pro milosrdenství tvá mnohá. 19. Přihlédni, Pane, a učiň, neprodlévejž! Pro sebe samého, můj Bože; neboť podle jména tvého nazván jest lid tvůj. Amen!